

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА РОМАСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І ПЕРЕКЛАДУ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

на тему **ГРАМАТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ РОМАНУ М. ПРУСТА
«НА СВАННОВУ СТОРОНУ» ТА ЇХ ПЕРЕДАЧА ПРИ
ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0359-фп
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.055 Романські мови
та літератури (переклад включно),
перша - французька
освітньо-професійної програми
Переклад (французький)
Бублик Оксана Ігорівна

Керівник к.ф.н., доц. Уділова Т. М.

Рецензент к.ф.н., доц. Третяк Ю.Ю.

Запоріжжя – 2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології
Кафедра романської філології і перекладу
Освітній рівень магістр
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.055 Романські мови та літератури (переклад включно),
перша - французька
Освітня програма Переклад (французький)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
Шаргай І.Є., к.ф.н., доц
«___» _____ 2020 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
БУБЛИК ОКСАНИ ІГОРІВНИ

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) «Граматичні властивості роману М. Пруста “На Сваннову сторону” та їх передача при перекладі українською мовою»

Керівник кваліфікаційної роботи (проекту) Уділова Тетяна Миколаївна
к.ф.н.,
доцент

затверджена наказом ЗНУ від «23» квітня 2020 року № 483-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту) 07.12.2020

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту) теоретичні джерела щодо проблем художнього перекладу Бахтіна М. М., Левицької Т. Р., Бархударова Л. С., Рецкера Я. І., фактичним матеріалом є роман «На Сваннову сторону» Марселя Пруста та трансформації при перекладі українською мовою (Анатоль Олексійович Перепадя)

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

1) дати поняття жанру роману; 2) дослідити проблеми з якими зіштовхується перекладач у процесі перекладу художніх творів; 3) дослідити різні види перекладацьких трансформацій; 4) розглянути типи граматичних трансформацій при перекладі українською мовою роману «На Сваннову сторону».

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Уділова Т. М., к.ф.н., доц.	24.04.2020	24.04.2020
Розділ 1	Уділова Т. М., к.ф.н., доц.	20.05.2020	20.05.2020
Розділ 2	Уділова Т. М., к.ф.н., доц.	02.09.2020	02.09.2020
Висновки	Уділова Т. М., к.ф.н., доц.	02.11.2020	02.11.2020

6. Дата видачі завдання 24.04.2020 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Срок виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1.	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	квітень 2020	виконано
2.	Добір фактичного матеріалу	квітень 2020	виконано
3.	Написання вступу	травень 2020	виконано
4.	Написання теоретичного розділу	серпень 2020	виконано
5.	Написання практичного розділу	жовтень 2020	виконано
6.	Формулювання висновків	листопад 2020	виконано
7.	Проходження нормоконтролю	грудень 2020	виконано
8.	Одержання відгуку та рецензії	грудень 2020	виконано
9.	Захист	грудень 2020	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант

_____ (підпис)

___ О. І. Бублик ___ (ініціали та прізвище)

Керівник роботи

_____ (підпис)

___ Т. М. Уділова ___ (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

_____

___ Т. М. Уділова ___

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 71 стор., 67 джерела.

Об'єкт дослідження: граматичні форми та конструкції в романі «На Сваннову сторону».

Мета роботи: визначення та аналіз граматичних трансформацій при перекладі роману на українську мову.

Теоретико-методологічні засади: теоретичні роботи Бархударова Л. С., Федорова А. В., Рецкера Я. І., Левицької Т. Р., Швейцера А. Д., Комісарова В. Н., Фітерман А. М., Бахтіна М. М. та роман «На Сваннову сторону» Марселя Пруста і його переклад українською мовою (Анатоль Олексійович Перепадя).

Отримані результати: Перекладач твору «На Сваннову сторону» письменника Марселя Пруста Анатоль Олексійович Перепадя застосовував велику кількість граматичних трансформацій. По-перше, трансформації на рівні синтаксису, які мають за мету взаємозаміну складнопідрядних, складносурядних та безсполучникових речень. А також зміна французької синтагми українським реченням та навпаки. Для створення перекладу більш адаптованого до вітчизняного читача, перекладач робив заміну частин мови, форм часу дієслова та числа іменника. Перетворювання числа іменника відбувалося не тільки у випадку, коли в одній мові певний іменник має лише одну категорію числа: однину (*singularia tantum*) або множину (*pluralia tantum*). Зазвичай французьке заперечення передавалося антонімічною словоформою. Щодо інфінітивних речень та фактивних конструкцій, які відсутні в українській мові, то вони були передані за допомогою простих форм дієслів, інших частин мови або ж дієслів особової форми.

Ключові слова: *граматичні трансформації, підрядність, сурядність, синтагма, singularia tantum, pluralia tantum, інфінітив, антонім.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ПРИНЦИПИ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ В АСПЕКТІ ГРАМАТИКИ.....	7
1.1 Визначення роману як літературного жанру.....	7
1.2 Специфіка перекладу романів.....	10
1.3 Особливості побудови тексту у романі.....	19
1.3.1 Синтаксична структура тексту	20
1.3.2 Специфіка вживання форм дієслів.....	21
1.4 Особливості перекладу граматичних форм і конструкцій.....	27
РОЗДІЛ 2 ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ.....	35
2.1 Своєрідність перекладу складних речень.....	35
2.2 Трансформації на рівні членів речення і частин мови.....	41
2.3 Зміни способів вираження граматичних форм.....	48
2.4 Трансформації при перекладі заперечних і інфінітивних конструкцій....	55
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65

ВСТУП

Розвиток перекладацького процесу ніколи не був настільки стрімким. У часи високого впливу індустріалізації, майже вільного доступу до творів художньої літератури та поширенням використання машинного перекладу, перекладач зіштовхується з рядом проблем, вирішення яких потребують від нього виняткових вмінь та навичок. Ми можемо безсумнівно стверджувати, що серед великої кількості видів перекладу саме художній переклад посідає особливе місце. Він завжди буде привертати увагу лінгвістів своєю неординарністю, своєю різноманітністю шляхів вираження.

Задача перекладача у літературному перекладі стає складнішою. Вона полягає у розшифруванні відтінків почуттів, образів, думок, емоцій закладених у потоці структур тексту оригіналу та якомога точнішої передачі цього світовідчуття автора через призму іншомовних форм слів, виразів, граматичних конструкцій водночас дотримуючись певної форми та стилю. Труднощі з якими зіштовхується перекладач часто лежать у різному співвідношенні мовних засобів у порівнянні з тією чи іншою мовою. Відсутність відповідників у мові перекладу спонукає перекладача вміло оперувати доступним йому спектром методів та варіантів передачі тексту оригіналу. Але він завжди ризикує потрапити у ситуацію образної перенасиченості тексту або його деякої замовчуваності, недоговореності. Ось чому проблема саме художнього перекладу, як зустрічі світобачення автора та перекладача завжди залишається актуальною.

Актуальність роботи полягає в аналізі та систематизації перекладацьких трансформацій при перекладі художнього твору.

Наукова новизна дослідження спирається на виявлення тенденцій застосування граматичних трансформацій у творі «На Сваннову сторону» Марселя Пруста.

Об'єкт дослідження: граматичні форми та конструкції в романі «На Сваннову сторону».

Предмет дослідження: застосування граматичних трансформацій при перекладі французького роману «На Сваннову сторону» українською мовою.

Мета роботи полягає у визначенні та аналізі граматичних трансформацій, їх порівнянні в українському та французькому текстах.

Згідно з метою перед нами ставляться такі **завдання**:

- дати поняття жанру роману;
- дослідити проблеми з якими зіштовхується перекладач у процесі перекладу художніх творів;
- дослідити різні види перекладацьких трансформацій;
- розглянути типи граматичних трансформацій при перекладі українською мовою роману «На Сваннову сторону».

Дослідження спирається, головним чином, на теоретичні роботи Бархударова Л. С., Федорова А. В., Рецкера Я. І., Левицької Т. Р., Швейцера А. Д., Комісарова В. Н., Фітерман А. М. та Бахтіна М. М.

Фактичним матеріалом є роман «На Сваннову сторону» Марселя Пруста та переклад українською мовою (Анатоль Олексійович Перепада).

Методи дослідження: описовий та зіставний. Описовий метод використовується для визначення специфіки перекладу художніх творів, надає можливість охарактеризувати основні проблеми при перекладі та особливості побудови тексту. За допомогою зіставного методу вдалось встановити наявні сходження/розбіжності у побудові речень, у використанні граматичних форм.

Практичне значення: результати дослідження можуть бути використані в курсах: Теорія перекладу, Теорія жанрового перекладу, також на заняттях з практики перекладу.

Результати дослідження було представлено в апробації роботи: Бублик О. І. Особливості вживання граматичних трансформацій у процесі перекладу художніх творів. *Збірник наукових праць студентів, аспірантів і молодих вчених «Молода наука-2020»* : у 4 т. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. Т. 2. С. 84-86.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаної літератури.

У вступі викладено основні відомості стосовно актуальності питання проблем художнього перекладу, мету роботи, об'єкт та предмет дослідження, перелік завдань, методів та матеріалів, практичне значення, а також визначено наукову новизну.

Перший розділ являє собою розгляд поняття роману як жанру, особливості перекладу романів, а саме вживання граматичних форм та конструкцій у художніх текстах.

У другому розділі на прикладі порівняння речень з тексту оригіналу роману «На Сваннову сторону» Марселя Пруста та його українського перекладу було досліджено основні тенденції вживання граматичних трансформацій при перекладі складних речень, на рівні членів речення, частин мови, інфінітивних конструкцій та конструкцій заперечення, особливості змінювання іменників за числами.

У висновках міститься структуралізовано впорядкована загальна інформація щодо результатів проведеної роботи.

Загальна кількість сторінок роботи становить 71, кількість використаних джерел 67.

РОЗДІЛ 1 ПРИНЦИПИ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ В АСПЕКТІ ГРАМАТИКИ

1.1 Визначення роману як літературного жанру

Як літературний термін слово роман уперше використав англійський літературознавець Джордж Патенхем у праці «Мистецтво англійської поезії» у XVI ст. Спочатку цим словом називали будь-які віршовані твори, написані деякими європейськими мовами, зокрема французькою, італійською, іспанською. Згодом так починають називати прозові твори зі специфічною любовною тематикою [Puttenham 1589, с. 19].

У сучасному українському літературознавстві романом називають жанровий різновид епосу — місткий за обсягом, складний за будовою, прозовий (рідше віршований) епічний твір, у якому широко охоплені життєві події, глибоко розкрито історію формування характерів багатьох персонажів протягом значного проміжку часу [Ніколенко 2018, с. 68].

У XIX ст. філософ Г. В. Ф. Гегель у «Лекціях з естетики» визначив такі провідні ознаки роману:

- широта відображення життя;
- конфлікт “поезії серця з прозою житейських стосунків”;
- основна роль особистості в композиції роману;
- розгортання характерів протягом тривалого часу й у широкому просторі [Гегель 1938, с. 251].

Український літературознавець Дмитро Затонський у праці «Мистецтво роману і XX століття» визначив такі характерні ознаки жанру роману:

- безперервність руху (у цьому роман наслідує дійсність і людину, одночасно відтворюючи її і модулюючи, оцінюючи та творячи);
- необхідність умістити велике в малому, зовнішнє — у внутрішньому, розмаїтє — в одиничному, звідси тяжіння роману до синтезу різних форм і прийомів (способів оповіді, родових і жанрових ознак тощо);

- вільна структура, не обмежена традиціями й канонами [Затонский 1973, с. 19].

Один із видатних російських літературознавців ХХ ст. Михайло Бахтін у праці «Епос і роман» назвав роман жанром, який постійно перебуває в динаміці, зорієнтований на відображення незавершеної дійсності. Він зазначив, що роман тісно пов'язаний зі своїм часом, породжений сучасністю й відображає духовну сутність індивіда та його проблеми на тлі доби.

Учений визначив особливості роману:

- настанова на відображення сучасності;
- час і простір утрачають завершеність, у них немає чітких меж, форми часопростору в динаміці;
- образ героя максимально наближений до сучасного читача, який має впізнати в героєві роману власні проблеми й життєві обставини;
- у романі відбувається постійне переоцінювання, переосмислення дійсності, роман прагне впливати на теперішнє й майбутнє;
- для роману притаманний специфічний інтерес до продовження: що буде далі, чим усе закінчиться (нерідко – відкритий фінал);
- учинки та переживання героя визначає не доля, а дійсність; тема невідповідності героя до його долі або його становища — одна з головних тем роману;
- відсутність канонів, рухливість жанру, його мінливість і незавершеність;
- у романі закладено перспективу розвитку людини та світу, їхня незавершеність [Бахтин 1986, с. 392].

За словами Ніколенко М. Бахтін писав, що роман — це сама пластичність. Це жанр, який постійно шукає, переглядає усталені форми. Саме таким може бути жанр, який знаходиться в зоні безпосереднього контакту з рухливою дійсністю [Ніколенко 2018, с. 68-69].

Основне в романі – людина та її взаємостосунки зі світом і формування її особистості обставинами власного життя. Таке розуміння колізії роману ми знаходимо й у М. Бахтіна. Ця думка Г. Філдинга в різних варіаціях буде

неодноразово повторена Бахтіним майже в усіх його твердженнях про роман. Підкреслюючи значення висловлювань про роман, М. Бахтін у статті «Епос і роман» зауважує, що для всіх цих висловлювань, які відображають становлення роману в одному із суттєвих етапів («Том Джонс», «Агатон», «Вільгельм Мейстер») характерні такі вимоги: 1) роман не повинен бути «поетичним» у тому сенсі, у якому поетичними є інші жанри художньої літератури; 2) герой роману не повинен бути «героїчним» ні в епічному, ні в трагічному сенсі цього слова: він має об'єднувати як позитивні, так і негативні риси, як низькі, так і високі, як смішні, так і серйозні; 3) герой повинен бути показаний не як готовий і незмінний, а як такий, що проходить процес становлення, змін, виховання життям; 4) роман повинен стати для сучасного світу тим, чим епопея була для давнього світу [Бахтин 1975, с. 453-454].

За ідейно-художнім змістом романи поділяють на: соціальний; філософський; соціально-психологічний; сімейно-побутовий; пригодницький; історичний; фантастичний та інші. Але такий розподіл не є зовсім коректним, оскільки один і той самий твір може об'єднувати ознаки різних типів. Наприклад, бути водночас й соціальним, й історичним, і філософським. Романи також розрізняють залежно від літературних епох і течій, в межах якої вони були створені. Наприклад, середньовічний роман «Дон Кіхот». Також розрізняють романи за часом розгортання сюжету: історичний (розкриваються минулі події); сучасний (висвітлюються теперішні події); про майбутнє (зображаються передбачені автором події, наприклад у науково-фантастичному романі) [Ісаєва 2018, с. 162-163].

Роман – це жанр, що передусім відображає багатогранне, складне життя, яке неможливо утримати в межах певних норм, а тому він уникає нормативних меж літературних жанрів, уже тривалий час розвивається як абсолютно вільна форма, але зазнає при цьому нових модифікацій [Дудніков 2012, с. 170].

1.2 Специфіка перекладу романів

Оволодіння мистецтвом перекладу – процес тривалий і тернистий. Досвідчений перекладач має напрацьований досвід, стиль і підхід, має відчуття мови і перекладацьке мислення, знає досконало соціальні, історичні, наукові і культурологічні явища й аспекти країни, мовою якої він перекладає, досконало володіє теоретичними знаннями й практикою перекладу.

Нормативні вимоги перекладу – це загальноприйняті правила і принципи перекладу для оцінювання якості тексту перекладу. Поняття норми перекладу передбачає дотримання правил нормативного використання перекладачем мови перекладу, а також відповідність остаточного тексту перекладу встановленим принципам і завданням перекладацької діяльності. Відповідно, серед дослідників загальноприйнятим вважається те, що нормативний аспект перекладу характеризується взаємодією п'яти різних видів нормативних вимог: 1) норми еквівалентності перекладу; 2) жанрово-стилістичної норми перекладу; 3) прагматичної норми перекладу; 4) мовленнєвої норми перекладу; 5) конверсійної норми перекладу [Гапоненко 2015, с. 53]. Під час перекладу слід враховувати, що разом зі змістовою інформацією про певні події, явища та персоналії авторський текст несе інформацію про контекст, тобто предметно-подійне та культурно-історичне тло, і певною мірою про самого автора. До того ж автор обирає параметри, структуру і засоби побудови тексту, орієнтуючи свій твір на певного реципієнта через його ментальний код, в основі якого лежить система культурно зумовлених концептів, що мають бути адекватно відображені у тексті перекладу [Федорів 2008, с. 72]. Переклад художніх творів є складним процесом, який потребує не тільки знання джерельної та цільової мов та культур, але також і проникнення у сутність твору, заглиблення в його ідею, проблематику та характери персонажів, розуміння авторської ідеї, того що автор прагнув донести до читачів [Августова 2012, с. 8].

Незмінним параметром перекладу є еквівалентність, що передбачає єдність змісту оригіналу й тексту перекладу, пов'язується з нормативними

критеріями, які забезпечують адекватність перекладу. Норма еквівалентності змісту оригіналу і перекладу є основою їх цінності з позиції комунікативного аспекту. У кожному окремому тексті визначається тип еквівалентності, який характеризується співвідношенням мови оригіналу й мови перекладу та впливом прагматичних чинників на процес перекладу тексту.

Текст перекладу може відповідати нормі еквівалентності повністю або частково. Невідповідність нормі може бути абсолютною (переклад не передає зміст оригіналу навіть на найнижчому рівні) або відносною (коли витримані інші нормативні вимоги перекладу на достатньо високому рівні).

Друга (жанрово-стилістична) норма перекладу регулює те, як текст перекладу відповідає його стилістичним особливостям. Ця норма визначається стилістичними вимогами, яким має відповідати переклад, а саме: критерії і правила, що характеризують тексти аналогічного типу в теорії і практиці перекладу. Жанрово-стилістична норма багато в чому визначає як необхідний рівень еквівалентності, так і домінуючу функцію, забезпечення якої складає основне завдання перекладача і головний критерій оцінки якості його роботи. Слід зазначити, що нормативні вимоги та критерії щодо оцінки тексту перекладу можуть встановлюватися лише з урахуванням стилістичної і соціолінгвістичної диференціації тексту. Очевидно, що переклад твору художнього характеру буде оцінюватися згідно з певними літературними критеріями, а якість перекладу тексту технічного спрямування визначатиметься термінологічною відповідністю й технічною точністю його змісту.

Третю (прагматичну) норму перекладу характеризують як критерій, який забезпечить прагматичну цінність перекладу. Так, розв'язуючи прагматичне завдання, перекладач може не дотримуватися максимально можливої еквівалентності тексту, може зробити частковий переклад тексту чи змінити його жанрово-стилістичні характеристики. Прагматичні норми перекладу містять умови повної або часткової відмови дотримуватися норм

тексту перекладу, адже не претендують на повне відтворення оригіналу тексту, що перекладається.

Мовленнєві норми перекладу стосуються того, що перекладач розрізняє мову неформального спілкування (розмовна) і мову офіційну. Звичайно, переклад у такому разі буде відрізнятися характером лексичних одиниць, використанням певних граматичних і синтаксичних конструкцій тощо.

Конвенційна норма перекладу визначається як умова максимальної близькості і рівноцінності перекладу й оригіналу, як здатність повноцінно замінити оригінал, як загалом, так і в деталях. З практичної позиції ця умова реалізується завдяки тому, що перекладач дотримується всіх або більшості із зазначених аспектів перекладацьких норм [Гапоненко 2015, с. 53-54].

На думку Світлани Ревуцької, у мові перекладу художнього тексту перекладач відтворює й характерну для оригіналу культуру, її особливості, а тому логічним є сприйняття перекладу через культурообмін, де мова є частиною культури [Ревуцька 2018, с. 10]. Подібної думки дотримується також філолог Іваненко Катерина, яка вважає, що переклад переміщується не просто в іншу мовну систему, але і в іншу культуру [Іваненко 2011, с. 117]. Марина Шемуда у своїй праці на тему художнього перекладу пише, що він є завжди взаємодією і взаємовпливом культур, до яких належить текст оригіналу й текст перекладу. Цей вплив не можна звести тільки до мовної взаємодії, він охоплює всі сторони життя, відображені в художньому творі, особливий національний колорит, йому притаманний, національну своєрідність оригінального твору [Шемуда 2013, с. 164].

Сама суть перекладацького процесу полягає в тому, щоб проникнути у свідомість автора, подивитися на світ його очима. З погляду лінгвістики, необхідно витримувати відповідність між лінгвістичними реаліями обох мов [Козак 2018, с. 241].

Літературний твір являє собою унікальне естетичне явище, а це означає, що його реституція шляхом перекладу може бути лише відносною.

У певних творах літературної прози особливо важлива роль належить виразним та емоційним засобам, включаючи алюзії, каламбури, афоризми, стилістичні та синтаксичні процеси тощо. Ці особливості повинні бути відображені в перекладі [Коваль 1995, с. 80]. Наприклад стосовно перекладу каламбурів, Віктор Виноградов вважає, що такий переклад відноситься до області вузькоспеціальних перекладацьких питань, проте вивчення цієї проблеми представляє принциповий інтерес в області практики через особливі труднощі поставленого завдання, а в теорії - через надзвичайну яскравість співвідношення між формальною категорією (омонімічна тотожність чи близькість слова) та її смисловим, а також і образним використанням в контексті [Виноградов 2001, с. 199].

Мова дає в розпорядження автора різні способи художнього означування зображуваних явищ і постійно збагачується образно-смисловими єдностями різної структури (від словосполучення до тексту твору і навіть ідіостилю мовної особистості), серед яких чільне місце посідають утворення фразеологічного рівня, які експлікують естетичну оцінку різноманітних фрагментів дійсності і є особливими знаковими одиницями мовної картини світу [Калашник 2011, с. 161].

Тому що, фразеологізми, самі будучи компонентом культури, одночасно виступають як дзеркало народної культури, народної психології і філософії, зберігаючи інформацію про ментальність, звичайно в закодованій формі містять відомості про матеріальне життя й духовні орієнтири етносу, а також вказують на картину світу загалом [Верховцова 2018, с. 8].

Перекладач, у процесі перекладу художнього твору повинен не тільки правильно зрозуміти, але і правильно його передати засобами мови перекладу.

На думку Амеліни Світлани Миколаївни, складність перекладу полягає, перш за все, в правильному розумінні денотативного та конотативного значення мовної одиниці, а також в тому, що для перекладу деяких мовних феноменів не існує відповідників, які разом з передачею специфічної інформації відображали б національний колорит, мали б ті самі конотації

емоційного, смислового та стилістичного характеру, що супроводжують їх в оригінальному тексті [Амеліна 2014, с. 5].

Мовознавці наголошують на тому, що крім денотативного значення, яке є ядром лексичного значення й обмежує поняття, важливою є й інша складова – конотативне значення, яке вносить на додаток до функції іменування оцінювальний, емоційний, стилістичний, асоціативний компоненти. Тобто конотативне значення містить ознаки, які передають ставлення мовця до сказаного – оцінку (позитивну чи негативну) і почуття.

У процесі перекладу художньої літератури принциповим є питання передачі національної своєрідності оригіналу. Існує ризик або втратити специфіку одного зі стилів мови перекладу, або використати забагато екзотичних і незрозумілих слів. Слід пам'ятати, що національне забарвлення не можна звести до певної формальної особливості мови й розглядати разом із питанням про той чи інший елемент словникового складу мови (як діалектизм чи граматична форма) [Чепурна 2014, с. 178].

Важливою проблемою, яка постає перед перекладачем, є питання щодо вибору мовних одиниць цільової мови в перекладах, пов'язане з можливим мимовільним вживанням конотацій. Особливої уваги вимагає використання стереотипів і кліше. Тому при виборі слів перекладач повинен обов'язково враховувати, що багато термінів мають, крім основного, ще й додаткові значення, які автор перекладу може ненавмисно включити у свій переклад.

Отже, вибір перекладачем стратегії визначається не тільки типом тексту і реципієнтом, але й співвідношенням, тобто ступенем близькості або віддаленості між культурами вихідної і цільової мов.

Одну із проблем при цьому можуть становити реалії як елементи повсякденного життя, історії, культури, політики однієї національної чи культурної спільноти, аналогів яких немає у інших народів чи в інших країнах. Реалії є носіями ідентичності національної культури або етнічної належності. Для того, щоб реципієнту були зрозумілими реалії, відображені у вихідній мові, потрібні певні трансформації, контекстуальні пояснення тощо. Реалії

пов'язані з конотаціями, які реалізуються в контексті. Оскільки конотації актуалізуються в контексті, то труднощі перекладача часто більшої мірою викликані не перекладом реалій, а саме необхідністю адекватної передачі конотацій.

Можливість адекватного відтворення конотативного значення іншою мовою є обмеженою. Досягнення конотативної еквівалентності перекладу може відбуватися шляхом використання різних прийомів (транскрипція та транслітерація, калькування, описовий переклад, приблизний переклад, генералізація тощо) [Амеліна 2014, с. 12-13].

Відомий перекладач художніх творів Франсуаза Вуймарт стверджує, що правильний переклад повинен бути палімпсестом. Авжеж це важке завдання, але воно добре відоме всім професіоналам із передачі тексту оригіналу [Wuilmart 2006, с. 146].

Вибір мовних засобів для відтворення змісту і форми тексту оригіналу нерозривно пов'язаний із точністю, еквівалентністю і адекватністю перекладу. Сучасні перекладознавці у тлумаченні цих понять намагаються поєднувати як мінімум дві терміносистеми: літературознавчу і лінгвістичну. Частіше всього поняття еквівалентності текстів оригіналові балансує між двома позиціями: співвідношення повноти і точності змісту, як домінант текстів оригінал–переклад, або як збереження відносно рівноцінної змістової і смислової, стилістичної і синтаксичної, функціонально-комунікативної інформації оригіналу в перекладі. Адекватність же має визначати близькість оцінок змісту текстів їхніми адресатами; відповідність поставленій перед перекладачем меті [Ревуцька 2018, с. 10].

Адекватність художнього перекладу, обумовлена не тільки знанням алгоритмів чужої культури, але також зіткненням картин бачення чи ментальних площин автора вихідного тексту та його перекладачів, тобто їх індивідуально-особистісних особливостей сприйняття об'єктивної і суб'єктивної дійсності. Відповідно, перекладацька діяльність визначається двома семіотичними картинами світу: національної (етнічної) та

індивідуальної. Якщо під картиною світу ми розуміємо об'єктивну дійсність, що постійно змінюється і розвивається, то представлений у ній образ дійсності відповідає реальній дійсності. Концептуалізація світу в художньому тексті відображає як універсальні закони світобудови, так і індивідуальні, унікальні ідеї. Розпізнаючи, оцінюючи та відтворюючи художні образи вихідного тексту, перекладач, інтерпретуючи їх, повинен виходити за межі перекладеного тексту і розглянути його з точки зору традиції та особливості мови оригіналу, щоб на основі цієї інтерпретації відновити концепт з усім його історико-культурним та естетичним значенням [Голубенко 2015, с. 69-70].

Одна з проблем художнього перекладу – співвідношення контексту автора і контексту перекладача. У художньому перекладі контекст останнього дуже наближається до контексту першого. Критерієм співпадання, або, навпаки, розходження обох контекстів є міра співвідношення даних дійсності і даних, взятих з літератури. Письменник іде від дійсності і свого сприйняття її до закріпленого словами образу. Іншими словами, якщо переважають дані дійсності, то йдеться про авторську діяльність. Перекладач іде від існуючого тексту і відтворюваної в уяві дійсності через її вторинне, наведене сприйняття до нового образного втілення, закріпленого в тексті перекладу. Тобто, якщо переважають дані літературного походження, то йдеться про контекст перекладача. Таким чином, художній переклад обумовлений не лише об'єктивними факторами (конкретно-історичним літературним каноном, нормативним обіходом), але й суб'єктивними (поетикою перекладача). Жоден переклад не може бути абсолютно точним, оскільки сама мовна система приймаючої літератури за своїми об'єктивними даними не може досконало передати зміст оригіналу, що неминуче призводить до втрати певного об'єму інформації.

Образ автора з найбільшою повнотою представлений в художніх текстах, але ця категорія універсальна, дуже різноманітна у своїх проявах і притаманна текстам різних типів: проблема автора, суб'єкта невіддільна від всякого мовного вираження. Через ряд параметрів мовної організації тексту

(перш за все - за переважанням емоційно-експресивних структур) близькі до художньої літератури саме публіцистичні тексти, присутність образу автора в них очевидна. Проте авторська індивідуальність проявляється не лише в художніх і близьких їм публіцистичних текстах. Як зауважив М. М. Бахтін, будь-яке висловлювання (усне чи письмове) у будь-якій сфері може відображувати індивідуальність мовця, тобто може володіти індивідуальним стилем [Бахтин 1986, с. 59].

Індивідуальний стиль комунікативної особистості, її авторська індивідуальність (ідіостиль від грец. *Ídios* - свій, своєрідний) визначається тим, чого немає у інших авторів і проявляється в своєрідних прийомах побудови тексту, виборі риторичних способів впливу, мовної структури висловлювання, інтонації, прийомах залучення уваги і популяризації, в формулах мовного етикету, що відбивають індивідуальне бачення предмета мовлення, стиль мислення, особливості сприйняття навколишнього світу, внутрішній світ особистості автора, його комунікативні здібності [Никонова 2008, с. 138]. Наприклад у романі Марселя Пруста «На Сваннову сторону» наскрізним мотивом є образ часу, а однією із основних ідей епопеї – показати через цей образ-символ те, що життя коротке і воно відображається у наших почуттях, емоціях, спогадах, тих переживаннях, які супроводжували події, а не в самих подіях. Саме тому манеру написання Пруста називають суб'єктивізмом художнього світобачення, інструментом по вивченню конструювання реальності людською свідомістю в часі відповідно до емоційних сплесків пам'яті [Бондарук 2011, с. 418]. Найяскравіше в першому творі Пруста - імпресіоністичні мініатюри, меланхолійні пейзажі, картини, створені уявою людини, що віддає перевагу дійсному життю світ фантазії, світ спогадів [Андреев 1987, с. 433].

Само собою зрозуміло, що використання в літературному тексті лексики та граматики, навіть естетичних явищ, зокрема різних стилів мови повинні бути виправданими та обґрунтованими, що можливо лише в тому випадку, якщо автор володіє досконало мовою у всій її різноманітності.

Слід зазначити, що факт вираження, який виконує свою основну функцію в стилі мови, якій він, по суті, належить, передбачає зовсім інше, коли це вираження виникає з-під пера письменника в літературному творі. Воно використовується у цьому випадку через естетичний намір, а саме для створення образів [Морен 1970, с. 116].

З системної точки зору термін літературний переклад доволі двозначний, оскільки використовується для позначення двох різних явищ – перекладу тексту, який вважається літературним на мові оригіналу та перекладу, який в цільовій мові сприймається як літературний. Денисюк Надія Романівна та Савчин Тетяна Олександрівна пишуть, що визнання тексту оригіналу в якості літературного не є гарантією того, що кінцевий продукт також матиме літературний характер [Денисюк 2015, с. 331-332]. Відомо що, переклад – це пропозиція інформації для аудиторії цільової культури щодо іншої пропозиції інформації, спрямованої на аудиторію вихідної культури. Отже, немає сенсу говорити про передачу цього значення цього тексту-джерела в цьому перекладі. Значення або функція тексту не є внутрішньо притаманними мовним знакам; їх не може просто добути будь-хто, хто володіє кодом. Текст роблять значущим його одержувачі. Різні одержувачі, чи навіть той самий одержувач у різні періоди часу, можуть віднайти різні значення у тому ж самому мовному матеріалі тексту. Отже, може бути стільки різних перекладів одного тексту-джерела, скільки існує цілей у перекладі, яких може досягнути вихідний текст для певної культури [Комиссаров 1990, с. 46].

Отже, перекладачу слід пам'ятати, що художній твір відображає життя, але відображення життя і саме життя не тотожні. Перш ніж і для того щоб стати предметом художнього зображення, життєвий матеріал повинен піддатися відомій обробці, характер якої визначається ідеєю твору. У письменника є свій погляд на дійсність, відома її концепція. І цей погляд, ця концепція обумовлюють принцип відбору і трансформації життєвого матеріалу при створенні твору мистецтва [Корман 1972, с. 9].

1.3 Особливості побудови тексту у романі

Художній текст являє собою складну по організації систему. З одного боку, це система засобів загальнонаціональної мови, з іншого боку, в художньому тексті виникає власна кодова система, яку адресат (читач) повинен дешифрувати, щоб зрозуміти текст [Николина 2003, с. 8].

Роман як ціле - це багатостильне, суперечливе, різноголосе явище. Дослідник зіштовхується в ньому з кількома різнорідними стилістичними єдностями, що лежать іноді в різних мовних площинах та які підпорядковуються різним стилістичним закономірностям.

Бахтін визначив основні типи композиційно-стилістичних єдностей, на які зазвичай розпадається роман:

- пряме авторське літературно-художнє оповідання (у всіх його різноманітних типах);
- стилізація різних форм усного побутового оповідання (повість);
- стилізація різних форм півлітературного (письмового) побутового оповідання (листи, щоденники і т. п.);
- різні форми літературної, але позахудожньої авторської мови (моральні, філософські, наукові міркування, риторична декламація, етнографічні описи, протокольні інформування і т. п.);
- стилістично індивідуалізована мова героїв.

Ці різнорідні стилістичні єдності поєднуються у романі завдяки збудованій художній системі і підкоряються вищому стилістичному єдинству одного цілого, яке не можна ототожнювати ні з одним з підлеглих йому єдностей [Бахтин 1975, с. 75].

1.3.1 Синтаксична структура тексту

Інформація, яка передається у розмовній мові, розподіляється між різними структурними елементами цієї мови, одне інформаційне навантаження несуть фонemi, найдрібніші цеглини висловлювань, її розпізнавальні знаки, інше - морфemi, не цеглини, а первинні блоки, які

володіють вже своїм значенням, третє - слова, більші блоки, що існують для називання явищ дійсності, але всі ці одиниці самі по собі не можуть утворити власне висловлювання, повідомлення. Саме синтаксис дозволяє виконувати найголовнішу роль - функцію спілкування [Реформатский 2004, с. 324]. Наприклад російський, як і український синтаксис доволі гнучкий. Він чуйно реагує на прагматичну ситуацію, семантику предикатів і варіювання когнітивної моделі. У ньому помітна тенденція до зміщення імені особи (агенса або псевдоагенса) в залежну позицію або його усунення з висловлювання. Тоді, коли ім'я особи підпорядковане дієслову, форма його варіюється і відповідно варіюється його функція, що неможливо в застиглій позиції суб'єкта (номінатива). Зазначені чинники ускладнюють розмежування синтаксичних конструкцій і виведення їх формул та парадигм [Арутюнова 1999, с. 812].

Залежно від кількості синтаксичних груп (або складів) прості речення бувають односкладними і двоскладними. Двоскладне речення має два граматичні центри – підмет і присудок (або групу підмета і групу присудка). Односкладне речення має один граматичний центр, тобто один головний член (поширений або непоширений), співвідносний або з підметом, або з присудком. Непоширеним називається речення, що складається тільки з головних членів – підмета і присудка (односкладне – з єдиного головного члена). Поширеним називається речення, в якому поряд з головними (головним) є другорядні члени. Повним називається речення, в якому наявні всі члени, необхідні для даної структури. Речення, в якому немає формально необхідного головного або другорядного члена, що легко виявляється з контексту або ситуації, називається неповним [Волох 1989, с. 204-205].

Проблемою при перекладі може стати розбіжність в області синтаксису двох мов: розбіжність в синтаксичній функції слова; взаємозаміна головного і залежного члена словосполучення; різниця в ступені ускладнення речення; розбіжність в порядку слів; зміна суб'єктно-об'єктних відносин.

Речення можна представити як поєднання дієслова з одним або декількома іменниками, з яких один виконує функцію підмета, а інші - додатка або обставини. При перекладі синтаксична функція іменників може змінюватися:

1) Якщо речення складається з підмета і присудка, то при перетворенні підмета в додаток дієслово стає безособовим або неозначено-особовим;

2) Якщо речення включає і додаток (обставину), то при суб'єктно-об'єктній трансформації у функції підмета виступає один з другорядних членів речення.

Зміна суб'єктно-об'єктних відносин пов'язана з перетворенням в ядрі дієслова. Для їх зміни використовуються такі засоби:

- а) морфологічні форми дієслова - актив/пасив;
- б) використання інфінітивних конструкцій з дієсловами *faire*, *laisser* і *voire*;
- в) заміна дієслова словосполученням;
- г) використання співвідносних лексичних пар дієслів (конверсивів) [Гак 2003, с. 22-23].

1.3.2 Специфіка вживання форм дієслів

Початковим етапом у формуванні уявлення про час у французькій мові відповідають «номінальні форми» (інфінітив і прислівник). Вони взагалі не пов'язуються з поняттям зовнішнього часу та передають дію не в динаміці, а в статиці. Недовершеному формуванню образу часу у французькій мові відповідають форми суб'юнктива, які називають дію без точного її відношення до моменту часу. Довершений образ часу відповідає індикативу, який представляє дію в її відношенні до певного часового плану. Способи дієслова є зупинками в русі на шляху формування образу часу у свідомості людини. Особлива позиція імператива французької мови позиційно розміщує його в системі індикатива. Форми суб'юнктива та індикатива здатні виражати проспективне значення, яке є конвенційним, а отже, обумовлюється самою

системою мови (як форми майбутнього часу індикатива), або okazіональним (як форми суб'юнктива чи імператива, чиє реальне значення не обумовлюється системою мови, а до кінця актуалізується в мовленні) [Кіркоvsька 2015, с. 52].

Носієм динамічної ознаки, семантичні складові якої передаються досить розгалуженою системою граматичних категорій і їх матеріальних виразників — граматичних форм, є дієслово. Головною семантичною ознакою дієвідмінюваного дієслова є матеріально виражений взаємозв'язок дії з її виконавцем або сприймачем - реальним або гіпотетичним. Цей взаємозв'язок експлорується завдяки категорії особовості/безособовості: особовість засвідчує безпосередній зв'язок з виконавцем, безособовість — опосередкований або гіпотетичний зв'язок [Безпояско 1993, с. 157]. Усі дієслівні форми (особова форма, інфінітив, дієприкметник, дієприслівник, форми на -но, -то) в сукупності формують дієслівну парадигму, кожен член якої має спільні (однакові) лексичні семи (спільну лексичну семантику) і спільні та відмінні граматичні семи (різне граматичне вираження) [Горпинич 2004, с. 160]. Дієслівні форми французької мови на українську можуть передаватися по-різному.

Граматична категорія дієслова, яка виражає відношення дії до мовця, називається категорією особи. У двох мовах дієслова можуть виступати у трьох особових формах: першій, другій і третій.

Особовим дієсловом протиставляються безособові дієслова, які означають дію поза відношенням її до особи (діяча), в українській вони не мають вираженої займенником або іменником особи, наприклад: *світає*, *смеркає*. Безособові дієслова утворюють окремі тематичні групи. Вони виражають:

- а) явища природи: *вечоріє*, *дніє*, *розвидняється*, *дощить*, *смеркає*;
- б) фізичний і психічний стан людини: *морозить*, *нудить*, *хочеться* (не хочеться), *не сидиться*, *не віриться*;

в) модальні значення необхідності, буття — небуття: *належить (вам належить оцінити), не було, немає, не стало;*

г) значення випадковості, незалежного від особи стану: *щастить (не щастить), таланить;*

г) значення міри наявності: *вистачить (вистачило), бракує (бракувало).*

Не пов'язаними з особою дієслівними формами в обох мовах є інфінітиви, дієприкметники і дієприслівники. Дієприкметники є значно більш поширені та більш функціональні у романських мовах. Зокрема, у французькій мові існує дієприкметник а) теперішнього часу (*participe présent*), б) минулого часу (проста форма *participe passé*), в) складна форма дієприкметника минулого часу (*participe passé composé*).

Дієприкметник теперішнього часу виконує у французькій мові дві основні свої функції: рідше - власне дієприкметникову (*adjective verbal*) та частіше - у складі простого за поверхневою структурою речення та складного за глибинною його структурою (власне *participe présent*).

Дієприкметник минулого часу ще більш багатofункціональний, адже, окрім власне дієприкметникової функції, він надзвичайно широкоживаний з метою утворення: а) складних часових дієслівних форм, досить поширених у французькій мові, б) пасивної форми дієслова, в) власне складної форми дієприкметникового звороту, де обидві складові цієї форми є дієприкметниками, один теперішнього, інший минулого часу.

Складна форма дієприкметника минулого часу, яка означає передування вказаної ним дії іншої, незалежно від її часового значення, перекладається на українську мову дієприслівником минулого часу.

При цьому, слід пам'ятати, що у французькій мові існує граматичний синонім складній формі дієприкметника минулого часу, а саме минулий час інфінітива (*infinitif passé*), що власне є його абсолютним синтаксичним синонімом, а отже при перекладі з української на французьку мову може бути використана як одна, так і інша форма зі значенням дієприслівника минулого часу [Сінченко 2012, с. 1-2].

Первинною синтаксичною функцією дієприкметників є репрезентація дії як атрибутивної ознаки субстанції, що реалізується через:

- невідокремлені одиничні дієприкметники та дієприкметникові сполучення у пре- та постпозиції до іменника.

- відокремлені одиничні дієприкметники та дієприкметникові сполучення у пост- або препозиції щодо опорного іменника головної частини речення, які в українській мові вживаються у функції відокремленого означення, а у французькій мові у функції обставинного означення із значенням способу дії, умови, причини, поступки.

Український дієприкметник із значенням результативності стану у складі аналітичних дієслівних форм виконує синтаксичну функцію самостійного вираження предикації, тоді як у французькій мові дієприкметник у складі складного дієслівного чи дієслівно-іменного присудка виконує атрибутивну функцію.

Французький дієприкметник також може виражати самостійну предикацію:

- у складі абсолютного дієприкметникового звороту;
- у реченнях, що примикають до дієслівних;
- при еліпсисі службового дієслова, коли дієприкметник минулого часу замінює дієслівну форму.

Інфінітив має дієслівно-іменникове походження, виражає дію як процес, не вказуючи на реальність чи нереальність дії, не виражаючи модальних відносин. Якщо український інфінітив розподіляється на форми за видом і формує власне-зворотні, взаємно-зворотні та безоб'єктнозворотні дієслова, французький – за станом, маючи до того ж складну, надскладну, прономінальну та фактитивну форми. Французькій мові властивий також інфінітив минулого часу. До того ж, французький інфінітив є формотворчим компонентом іммедіатних часів.

Інфінітиву притаманні дієслівні категорії виду, стану, перехідності/неперехідності, проте, він позбавлений морфологічного

вираження числа, абсолютного часу, способу, роду, особи (за винятком зворотних дієслів у французькій мові). Конструктивною особливістю інфінітива французької мови є те, що він характеризується вживанням із прийменником (*de*, рідше *à*).

Щодо синтагматичних зв'язків, інфінітив як і дієслово керує прямим додатком і формує словосполучення з якісним прислівником.

Первинною функцією інфінітива є вираження дії в найзагальнішій формі у функції підмета та предикатива, та позначення додаткової, супутньої дії із значенням мети, умови, обставини процесу, що передається основним предикатом. Вторинною функцією інфінітива є вираження основної дії в позиції незалежного інфінітива у функції предиката односкладних інфінітивних речень та в усіх сполученнях, де він є носієм основного семантичного значення, а особова форма дієслова позначає додаткові характеристики дії: у складі предикативного комплексу (складеного дієслівного присудка), у функції другорядних членів речення, зокрема в ад'єктивній та адвербіальній позиціях, у складі інфінітивно-безособових речень та аналітичної дієслівної форми. Французький інфінітив виконує також свою вторинну функцію – розповідну (*infinitif de narration*).

Відмінною рисою французької мови є те, що інфінітив минулого часу і інфінітивний зворот (*la proposition infinitive*), до складу якого входить об'єктний інфінітив, суб'єкт якого співпадає з прямим додатком головного присудка) еквівалентами підрядного з'ясувального речення.

Крім того, на відміну від українського французький інфінітив може виконувати функцію додатка до прикметника.

Для інфінітива обох досліджуваних мов характерним є також вживання у функції деривата атрибутивного речення із значенням процесу як «позачасової ознаки субстанції». Також він може вживатися у функції вираження підрядної цільової частини із значенням мети, вживаним після дієслів руху або дієслів із значенням спрямування дії на предмет.

Особливістю функціонування інфінітива у французькій мові є його сполучуваність з простими та складними прийменниками, широкий спектр лексичних значень яких розширює можливості його вживання як деривата підрядних обставинних речень часу, причини, наслідку, умови, допустовості, способу дії.

Серед підрядних обставинних виокремлюються ті, в яких інфінітив у функції обставини способу дії виявляє подібність до герундія, тобто виражає дію, що здійснюється одночасно з дією головного предиката.

Окремо слід відзначити такі французькі інфінітивні конструкції, які можуть бути відображеннями різних форм складних речень. Так, інфінітив із прийменником *sans* може замінити обставинне речення способу дії, або герундій, який зазвичай не вживається у заперечній формі, або сурядні ряди присудків.

Дієприслівник в українській мові та герундій у французькій розглядаються як форми дієслова та як прислівники дієслівного походження. Дієслівними ознаками дієприслівника і герундія є категорія виду, перехідності/неперехідності, стану, дієслівне керування, а від прислівника ці вербоїди успадкували залежність від дієслова-присудка та синтаксичну функцію обставини. Значення виду, яке підкреслює значення одночасності чи попередності основній дії, формально виражається у французького герундія відповідно простою чи складною формами, а в українського дієприслівника – через форми недоконаного або доконаного виду теперішнього чи минулого часу. О. В. Ситнікова зазначає, що основним семантичним значенням дієприслівника і герундія є вираження додаткової дії. При цьому, французький герундій переважно має часове значення одночасності дії, український дієприслівник здатен виражати попередність або наступність відносно основної дії. Вторинною функцією дієприслівника і герундія є вираження обставинного значення умови, причини, способу дії, часу, тощо. Крім того, герундій може вживатися й у напіваабсолютній конструкції, де суб'єкт дії є імпліцитним [Ситнікова 2014, с. 230-232].

1.4 Особливості перекладу граматичних форм і конструкцій

Розбіжності у складі двох мов незмінно викликають необхідність в граматичних, а часто і лексичних трансформаціях. Ці розбіжності бувають або повними, або частковими. Повна розбіжність спостерігається в тих випадках, коли в українській мові відсутня граматична форма, яка є у французькій мові.

Основне завдання перекладача при досягненні адекватності – вміло призвести різні перекладацькі трансформації для того, щоб текст перекладу як можна більш точно передавав всю інформацію, укладену в тексті оригіналу.

Трансформація – основа більшості прийомів перекладу, яка полягає в зміні формальних (лексичні або граматичні трансформації) або семантичних (семантичні трансформації) компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, призначеної для передачі.

Існує багато визначень перекладацьких трансформацій, але визначення Л. Бархударова вважається найточнішим. На його думку, перекладацькі трансформації – це міжмовні перетворення, перебудова елементів вихідного тексту, операції перевираження сенсу або перефразування з метою досягнення перекладацького еквівалента [Бархударов 1975, с. 189].

Кожен вчений (як практик, так і теоретик) має свою точку зору з питання трансформацій. Наприклад, три види вбачають А. Фітерман і Т. Левицька:

- граматичні трансформації. Сюди належать такі прийоми: перестановки, опущення і додавання, перебудови та заміни пропозицій.
- стилістичні трансформації. До цієї категорії можна віднести такі прийоми, як синонімічні заміни та описовий переклад, компенсація та інші види замін.
- лексичні трансформації. Тут треба говорити про заміну і додавання, конкретизації і генералізації пропозицій [Левицькая 1963, с. 5].

Лінгвіст А. Швейцер веде мову не про види, а про рівні, що дозволяють скористатися прийомами трансформації. При цьому він вважає, що на стилістичному рівні можуть мати місце як граматичні, так і лексичні трансформації. Тобто на одному рівні можуть мати місце різні види трансформацій. По-перше, це трансформації на компонентному рівні

семантичної валентності у разі застосування різного роду замін. Наприклад, заміна морфологічних засобів лексичними, іншими морфологічними, синтаксичними або фразеологічними та інші.

Трансформації, що здійснюються на референціальному рівні – це:

- конкретизація (або гіпонімічна трансформація);
- генералізація (гіперонімічна трансформація);
- заміна реалій (інтергіпонімічна трансформація);
- переклад за допомогою реметафорізації (синекдохічна трансформація);
- метонімічні трансформації;
- реметафорізації (заміни однієї метафори іншою);
- деметафорізації (заміни метафори її антиподом – неметафорою).

Сюди ж належить та чи інша комбінація названих трансформацій і трансформації комплексні.

Трансформації на рівні стилістичному – компресія і розширення. Під компресією мається на увазі еліпсис, семантичне стягнення, опущення надлишкових елементів і лексичне згортання [Швейцер 1973, с. 77].

Я. Рецкер, навпаки, називає лише два типи трансформацій. Цей лінгвіст говорить про такі прийоми їх втілення, як:

- граматичні трансформації у вигляді заміни частин мови або членів речення.
- лексичні трансформації полягають у конкретизації, генералізації, диференціації значень, антонімічний переклад, компенсації втрат, що виникають у процесі перекладу, а також у смисловому розвитку і цілісному перетворенні [Рецкер 1974, с. 84]. У класифікації Л. Бархударова перекладацькі трансформації розрізняються за формальними ознаками: перестановки, додавання, заміни, опущення. При цьому Л. Бархударов підкреслює, що подібний поділ є значною мірою приблизним і умовним. Перестановками називаються зміни розташування (порядку проходження) мовних елементів у тексті перекладу в порівнянні з текстом оригіналу. Під замінами маються на увазі як зміни при перекладі слів, частин мови, членів

речення, типів синтаксичного зв'язку, так і лексичні заміни (конкретизація, генералізація, антонімічний переклад, компенсація). Додавання передбачають використання в перекладі додаткових слів, що не мають відповідників в оригіналі. Під опущенням мається на увазі опущення тих або інших слів при перекладі. Трансформації можуть сполучатися одна з одною, приймаючи вигляд складних комплексних трансформацій. Між різними типами трансформацій немає глухої стіни, одні й ті ж трансформації можуть іноді являти собою спірний випадок, їх можна віднести до різних типів [Бархударов 1975, с. 190-191].

На відміну від цих лінгвістів Р. Міньяр-Білоручев виділяє семантичні трансформації, а в цілому три види – лексичні, граматичні, семантичні:

- до першого виду він відносить прийоми генералізації і конкретизації;
- до другого – пасивізації, заміну частин мови і членів речення, об'єднання пропозицій або їх членування;
- до третього – метафоричні, синонімічні, метафоричні заміни, логічний розвиток понять, антонімічний переклад і прийом компенсації [Міньяр-Білоручев 1996, с. 142]. А філолог Л. Латишев, наприклад, дає класифікацію перекладацьких трансформацій за характером відхилення від міжмовних відповідностей, в якій всі перекладацькі трансформації підрозділяються на:
  - 1) морфологічні – заміна однієї категоріальної форми іншими або декількома;
  - 2) синтаксичні – зміна синтаксичної функції слів і словосполучень;
  - 3) стилістичні – зміна стилістичного забарвлення відрізка тексту;
  - 4) семантичні – зміна не тільки форми вираження змісту, але і самого змісту, а саме тих ознак, за допомогою яких описана ситуація;
  - 5) змішані – лексико-семантичні та синтаксично-морфологічні [Латишев 1981, с. 174].

Способи перекладу, об'єднані під транскодуванням, вважаються квазінеперекладними через те, що при їх використанні процес перекладу нібито обминається шляхом запозичення графічної (при транслітерації) або звукової (при транскрипції) форми слова, включаючи його значення, із мови

оригіналу до мови перекладу. Хоча ці способи перекладу є одними з найдавніших, у наш час їх використання пов'язане з низкою обмежень (мовна політика, стилістичні норми тощо) [Згурська 2010, с. 540]. Під час перекладу граматичних конструкцій найпоширенішими є трансформації за допомогою додавання чи опускання слів [Попко 2017, с. 122]. Також слід зазначити, що трансформація пасив - актив не дає тотожного результату, оскільки в пасивній конструкції наголос робиться на об'єкт дії, а в активній - на агента дії [Левицкая 1976, с. 10].

Навіть граматичні категорії, здавалося б, ідентичні в обох мовах, насправді за обсягом своїх значень, функцій і охопленням лексичного матеріалу ніколи не збігаються повністю [Бархударов 1975, с. 143].

Говорячи про застосування граматичних трансформацій у перекладі, слід чітко розрізняти два випадки. У першому випадку трансформація використовується як засіб семантичного аналізу. При цьому в остаточному варіанті на мові перекладу висловлювання зовсім не обов'язково залишається в такому ж трансформованому вигляді, тобто у вигляді ядерних або близькоядерних речень.

У другому випадку трансформації використовуються на стадії синтезу. При цьому в силу цілого ряду причин перекладачеві доводиться використовувати ту чи іншу трансформацію як засіб побудови кінцевого висловлювання на мові перекладу [Швейцер 1973, с. 77-78].

Отже, переклад з однієї мови на іншу неможливий без граматичних трансформацій, до яких в першу чергу слід віднести перебудову речення (зміну його структури) і різноманітні заміни - як синтаксичного, так і морфологічного порядку. Велике значення мають також додавання і опущення одного або декількох слів. Граматичні трансформації обумовлюються різними причинами - як чисто граматичного, так і лексичного характеру, хоча основну роль грають граматичні фактори, тобто розходження в будові мов. У багатьох випадках обидва види трансформацій так тісно переплітаються, що трансформація носить лексико-граматичний характер [Левицкая 1976, с. 3].

До граматичних трансформацій відносять членування речень, об'єднання речень та граматичну заміну.

До граматичних замін відносяться:

- зміна граматичної форми слова; зазвичай це заміна множини на однину і навпаки.
- зміна частини мови; найбільш частотними типами цієї трансформації є: заміна іменника дієсловом або навпаки і заміна прикметника іменником.
- зміна члена речення; така заміна завжди призводить до зміни структури речення.

Розрізняють такі типи замін: підмет - додаток, підмет - обставина часу, підмет - обставина місця, підмет - обставина причини, складне речення - просте речення, просте речення - складне речення, головне речення - підрядне речення, підрядне речення – головне речення, підрядність - сурядність, сполучниковий зв'язок - безсполучниковий зв'язок, безсполучниковий зв'язок - сполучниковий зв'язок.

Лексико-граматичні трансформації використовуються в тих випадках, коли прямий переклад одиниці вихідної мови неможливий. Вони включають в себе: антонімічний переклад, описовий переклад, прийом компенсації втрат при перекладі і цілісне перетворення.

Антонімічний переклад являє собою трансформацію стверджувального речення в заперечне (або навпаки), супроводжувану заміною одного з слів перекладного речення вихідної мови на його антонім в мові перекладу.

Прийом компенсації втрат при перекладі - навмисне введення в переклад деяких додаткових елементів для заповнення втрати подібних елементів на тій же або більш ранній стадії перекладу.

Цілісне перетворення застосовується, коли при перекладі необхідно зрозуміти зміст речення в цілому і висловити його словами мови перекладу, іноді дуже далекими від слів оригіналу, але типовими для описуваної ситуації в мові перекладу.

Всі типи замін (лексичні, граматичні та лексико-граматичні) використовуються з метою створення контекстуальної заміни, коли прямий переклад недоречний або неможливий.

Трансформації, засновані на порушенні формальної подібності тексту перекладу тексту оригіналу, складаються з таких прийомів, як перестановки, додавання і опущення.

Перестановка або транспозиція визначається як зміна позиції одиниць мови перекладу в порівнянні з їх місцем розташування в вихідній мові. Елементи, які беруть участь у цій операції зазвичай є словами, словосполученнями, частинами складного речення або реченнями. Відповідно, розрізняють наступні типи перестановок:

- Зміна порядку слів або словосполучень;
- Зміна порядку речень в складному реченні;
- Зміна порядку речень.

Зміна порядку слів або словосполучень є самим частотним в перекладі явищем.

Зміна порядку речень в складному реченні відбувається при перекладі складних речень і простих речень з вступними конструкціями, що мають предикативну структуру.

Ця трансформація вважається обов'язковою при перекладі простих речень з вступними конструкціями, які в реченні іншої мови знаходяться в середині або в кінці. Це правило поширюється і на переклад простих речень з вступними конструкціями, що мають форму словосполучення.

Додавання являє собою використання в перекладі додаткових лексичних одиниць для розкриття прихованого (імпліцитного) значення одиниць тексту-оригіналу.

Опущення – операція, яка є протилежною додаванню. Вона полягає у відмові передавати семантично зайві елементи, значення яких можна легко відновити з контексту. За допомогою опущення семантично надлишкових елементів тексту оригіналу перекладач має можливість стиснути текст

перекладу, зменшити його обсяг, що дозволяє створювати текст перекладу, який за обсягом співвідноситься з текстом оригіналу.

Всі різновиди перекладацьких трансформацій можуть використовуватися окремо, що зустрічається досить рідко, або в комбінації один з одним, що більш типово для процесу перекладу [Подгайская 2019, с. 8-31].

Отже, у якості висновку можна сказати, що романом називають прозовий епічний твір, місткий за обсягом, складний за будовою, в якому глибоко розкриваються характери персонажів та широко представлені життєві події. Головні характеристики роману: вільна структура, увага на стосунках персонажів та безперервне розгортання подій в часі. Роман відображає загальнолюдські та національні цінності певної епохи.

Кожен автор має свій індивідуальний стиль написання. У романі «На Сваннову сторону» Марсель Пруст зображує реальність швидкоплинними проміжками часу наповненими протистоянням між ностальгічним спалахом спогадів та меланхолічним сприйняттям незворотного процесу втрати. Тому при перекладі художнього твору для перекладача основним є завдання зрозуміти хід та спосіб вираження думок автора, потрібно знати все що стосується оригінального твору та всієї творчості автора загалом, важливо мати достатній арсенал фонових знань.

В процесі перекладу перекладач не може обійтись без використання перекладацьких трансформацій, в тому числі граматичних.

Граматичні трансформації пов'язані зі змінами у будові речення. Найчастіше перекладач застосовує цей тип трансформацій коли існують суттєві розрізнення у складі граматичної структури мов. Граматичні трансформації розділяються на повні та часткові. Коли відбувається заміна головних членів речення, така граматична трансформація називається повною, а коли другорядних – частковою. Крім того, часто в одній мові певне значення може бути вираженим на морфологічному рівні, а в іншій – на синтаксичному, або лексичному.

До граматичних синтаксичних трансформацій відносяться: граматична заміна, членування речень та об'єднання речень. Членування речень полягає у розподілі речення тексту оригіналу на декілька речень в тексті перекладу. А об'єднання речень це зворотній процес, тобто коли декілька речень об'єднуються в одне. Граматичні заміни стосуються змін граматичної форми слова, частини мови або члена речення.

Найчастіше всі трансформації застосовуються не поодинці, а комплексно. В художньому перекладі граматичні трансформації є важливими засобами перетворення та правильної інтерпретації оригінального тексту.

РОЗДІЛ 2 ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ

2.1 Своєрідність перекладу складних речень

Як вже відомо - чим більше синтаксичних розбіжностей ми спостерігаємо в структурі двох мов, тим з більш складними для подолання труднощами стикається перекладач. Безліч замінів, перестановок, а також поділів самого речення на частини необхідно використовувати. Іноді структура речень настільки складна для передачі, що немає іншого виходу як її повністю переінакшувати. Більша частина змісту книги Марселя Пруста складається зі складних речень, деякі з них займають півсторінки, або навіть цілу сторінку. Для вирішення цієї проблеми перекладачеві доводиться трансформувати складнопідрядні речення в складносурядні і навпаки. А також розділяти одне складне речення на два простих.

Аналіз перекладу показав, що на рівні синтаксису складних речень зустрічаються такі трансформації:

- Змінюється кількість речень, наприклад, одне французьке речення поділено на декілька українських:

Justement il a cru entendre des pas; les pas se rapprochent, puis s'éloignent.

Аж ось чути й кроки. Вони наближаються, потім даленіють.

В цьому прикладі французьке складне безсполучникове речення було замінено двома простими.

Або, навпаки, бачимо поєднання синтаксичних структур:

J'appuyais tendrement mes joues contre les belles joues de l'oreiller qui, pleines et fraîches, sont comme les joues de notre enfance. Je frottai une allumette pour regarder ma montre.

Я припадав щоками до м'яких щік подушки, пухких і свіжих, наче щоки дитинства, й витирав сірника, аби глянути на годинник.

Тут при перекладі два французькі речення (складнопідрядне і просте) були об'єднані в одне поширене українське.

- складнопідрядний зв'язок передано складносурядним або безсполучниковим:

Si, comme il arrivait quelquefois, elle avait les traits d'une femme que j'avais connue dans la vie, j'allais me donner tout entier à ce but : la retrouver ; comme ceux qui partent en voyage pour voir de leurs yeux une cité désirée et s'imaginent qu'on peut goûter dans une réalité le charme du songe.

Коли в неї були риси жінки, яку знав уявки, я ладен був усе віддати, щоб побачити її ще раз: так вирушають у мандри ті, кому не терпиться нарешті побачити омріяне місто, їм здається, ніби справді можна тішитися чарами уяви.

Обидва речення – складні. Але тип зв'язку замінено. В українському реченні французький підрядний зв'язок із сполучником *comme* передано сурядним, вираженим за допомогою сполучника *так*, а сурядний, виражений сполучником *et* передано безсполучниковим зв'язком.

Ce château était coupé selon une ligne courbe qui n'était autre que la limite d'un des ovals de verre ménagés dans le châssis qu'on glissait entre les coulisses de la lanterne.

Замок був накриво обтятий — то було ребро овального скельця, взятого в рамя; ці пластинки всувалися між ліхтарними лінзами.

Частини французького складного речення мають підрядний зв'язок, виражений сполучними словами *qui* та *que*. Українське складне речення є безсполучниковим, в ньому присутні такі розділові знаки як тире та крапка з комою.

Golo s'arrêtait un instant pour écouter avec tristesse le boniment lu à haute voix par ma grandtante et qu'il avait l'air de comprendre parfaitement, conformant son attitude avec une docilité qui n'excluait pas une certaine majesté, aux indications du texte ; puis il s'éloignait du même pas saccadé.

На мить Голо приставав і журно слухав, як мені голосно читає пояснення моя двоюрідна бабуся. Все це було йому, мабуть, добре відоме, бо він слухняно прибирав постави, не позбавленої величі, й знову рушав.

Крім того, що при перекладі одне французьке речення було розділено на два українських, відбулися трансформації типів зв'язку. Французьке складне

речення, яке включає чотири простих, має підрядний зв'язок завдяки сполучнику *qui*, сурядний зв'язок завдяки єднальному сполучнику сурядності *i* та зв'язуючому прислівнику *puis*, і безсполучниковий зв'язок, виражений крапкою з комою. Обидва українські речення мають лише підрядний зв'язок. Частина першого українського складного речення пов'язані сполучним словом *як*, в другому складному реченні підрядний зв'язок виражено сполучником *бо*.

- безсполучниковий зв'язок, особливо пряма мова, може бути переданий підрядним, вираженим за допомогою сполучника.

Parfois, à peine ma bougie éteinte, mes yeux se fermaient si vite que je n'avais pas le temps de me dire : « Je m'endors. »

Іноді, ледве меркла свічка, очі мої так швидко злипалися, аж я не встигав подумати, що засинаю.

Ми бачимо, що два перших речення поєднуються з двома іншими у французькому реченні складнопідрядним зв'язком, а в українському – складносурядним з видільною часткою *аж*. В якості останнього речення у французькому тексті використовується пряма мова, яку перекладач замінив непрямою за допомогою з'ясувального підрядного сполучника *що*.

Частіше за все, зустрічаються більш складні і багаточисленні трансформації, наприклад:

Que vers le matin après quelque insomnie, le sommeil le prenne en train de lire, dans une posture trop différente de celle où il dort habituellement, il suffit de son bras soulevé pour arrêter et faire reculer le soleil, et à la première minute de son réveil, il ne saura plus l'heure, il estimera qu'il vient à peine de se coucher.

Скажімо, як він задрімає над ранок, після нічниці, читаючи в незручній позі книжку, то йому досить сягнути рукою, аби спинити сонце й повернути його назад. Першої миті не збагне, котра година, йому здаватиметься, ніби щойно заснув.

При перекладі на українську мову одне французьке складне речення, частини якого об'єднані сурядним зв'язком за допомогою сполучника *et*, було

розділене на два. Крім того, перша частина французького речення включає три, поєднані підрядним сполучником зв'язки, а перше українське речення, також складне, об'єднане сурядним сполучникам *то* та підрядним – *аби*. Друга частина французького речення включає, я і перша, також три, поєднані безсполучниковим і підрядним зв'язки. Друге українське речення має два підрядні сполучники – *котра*, *ніби*.

В наступних прикладах бачимо ще більше трансформацій:

Mon côté ankylosé, cherchant à deviner son orientation, s'imaginait, par exemple, allongé face au mur dans un grand lit à baldaquin et aussitôt je me disais : «Tiens», j'ai fini par m'endormir quoique maman ne soit pas venue me dire bonsoir, j'étais à la campagne chez mon grand-père, mort depuis bien des années ; et mon corps, le côté sur lequel je reposais, gardiens fidèles d'un passé que mon esprit n'aurait jamais dû oublier, me rappelaient la flamme de la veilleuse de verre de Bohême, en forme d'urne, suspendue au plafond par des chaînettes, la cheminée en marbre de Sienne, dans ma chambre à coucher de Combray, chez mes grands-parents, en des jours lointains qu'en ce moment je me figurais actuels sans me les représenter exactement et que je reverrais mieux tout à l'heure quand je serais tout à fait éveillé.

Скажімо, мій замлілий бік, намагаючись освоїтись, уявляв, що він простягся попід стіною у великому ліжку під запоною, і тоді я казав собі: "Чи ти ба!" Не дочекався, поки прийде мама поцілувати мене, й заснув. Я був у селі, в діда, померлого вже давно, а тіло моє, той бік, що я перележав, — вірні блюстителі минушини, якої моєму розумові повік не забути, — нагадували мені про полум'я нічника з богемського шкла у формі урни, почепленого до стелі на ланцюжках, коминок, змурований із сієнського мармуру, в комбрейській спальні діда-бабусі, де я жив у далекій давнині, яка здавалася мені теперішнім, хоча й досі не уявлялася чітко й вимальовувалась ясніше, коли мій мозок звільнявся від сну.

Французьке одне складне речення, що утворює підрядні зв'язки за допомогою *quoique*, *sur lequel*, *que*, *que*, *que*, *quand* сурядний зв'язок

сполучником *et* при перекладі поділено на три. Перше з підрядним і сурядним зв'язком, друге з підрядним зв'язком. Українське третє складне речення має сполучники сурядності *а*, та підрядності *що*, *якої*, *де*, *яка*, *коли*.

Et dès qu'on sonnait le dîner, j'avais hâte de courir à la salle à manger où la grosse lampe de la suspension, ignorante de Golo et de Barbe-Bleue, et qui connaissait mes parents et le bœuf à la casserole, donnait sa lumière de tous les soirs ; et de tomber dans les bras de maman que les malheurs de Geneviève de Brabant me rendaient plus chère, tandis que les crimes de Golo me faisaient examiner ma propre conscience avec plus de scrupules.

І щойно дзвонено на обід, я летів до їдальні, де вечорами щедро висявала велика висяча лампа, яка ні сном ні духом не відала про всяких там Голо та Синіх Борід, зате знала моїх родичів і мала уявлення про те, що таке печеня. Я кидався на шию мамі: клопоти Женев'єви Брабантської робили маму ще ріднішою, а лиходійство Голо змушувало ревніш зазирати у власну душу.

Складне французьке речення при перекладі було розділено на два українських речення. У французькому реченні підрядний зв'язок здійснюється завдяки сполучникам *dès que*, *où*, *qui*, *que*, *tandis que*, сурядний зв'язок завдяки єднальному сполучнику *et*. Перше складне українське речення має безсполучниковий зв'язок і підрядний, на який вказують сполучні слова *де*, *яка*, *що*. Частина другого складного українського речення об'єднані також безсполучниковим зв'язком і сурядним зв'язком за допомогою протиставного сурядного сполучника *а*.

Інший вид трансформацій відбувається на рівні синтагма – речення, коли синтагмі французького тексту відповідає українське речення:

Peut-être l'immobilité des choses autour de nous leur est-elle imposée par notre certitude que ce sont elles et non pas d'autres, par l'immobilité de notre pensée en face d'elles.

Можливо, незрушність навколишніх речей накинута їм нашою вірою, що це саме вони, а не щось інше, накинута застиглістю того, як ми їх собі уявляємо.

Частини французького складного речення поєднані одним підрядним зв'язком, вираженим сполучником *que*. Українське ж складне речення має два підрядні зв'язки, поєднані сполучниками – *що, як*. Бачимо, що французьку субстантивну синтагму передано підрядним реченням *того, як ми їх собі уявляємо*.

Є випадки, коли французькому реченню відповідає українська синтагма:

Et la raie de jour qui était sous sa porte a disparu.

І світляна смужка під дверима зникає.

Підрядна частина речення *qui était sous sa porte* в українському перекладі була замінена іменниковою синтагмою *під дверима*.

Отже, можна зробити висновок, що перекладач Анатоль Перепадя у більшій частині випадків вдавався до поділу одного французького речення на два, іноді більше українських. Зроблено це було заради уникнення перенасиченості формулювань і розширення одиниць мови. Також, він часто робив трансформацію складнопідрядних зв'язків в складносурядні. Так як частини складнопідрядного речення є нерівноправними, тобто одна залежить від іншої, переведення їх в складносурядні робить їх граматично незалежними одну від одної, тобто рівноправними, відносини яких збудовані сполучними, розділовими, порівняльними, пояснювальними, а то і градаційними зв'язками. Іноді перекладач змінював підрядні речення на складні безсполучникові. Тобто, він спрощував синтагматичні структури речень у творі. Також спрощення граматичних структур відбувалося за допомогою заміни французького речення українською синтагмою. Ускладнення структури, тобто заміна французької синтагми українським реченням, має місце у разі відсутності в українській мові відповідних структур, наприклад, при перекладі інфінітивних речень.

2.2 Трансформації на рівні членів речення і частин мови

Часто при перекладі стає необхідною заміна одних частин мови на інші, одних членів речення іншими. Мають місце заміни головних членів речення

другорядними і навпаки, другорядних – головними, а іноді одних другорядних членів речення іншими, а саме прямого та непрямого додатків, які називають предмет що пов'язаний з дією, певною ознакою або ж станом іншого предмета. Ось, наприклад:

C'est l'instant où le malade, qui a été obligé de partir en voyage et a dû coucher dans un hôtel inconnu, réveillé par une crise, se réjouit en apercevant sous la porte une raie de jour.

Це саме та пора, коли ослаблого мандрівника, змушеного зупинитися в незнайомому готелі, будить напад, і нетяга радіє світляній смужці під дверима.

Підмет *le malade* перекладено прямим додатком мандрівника, непрямий додаток *par une crise* передано підметом *напад*. Прийменник з іменником *de jour* переклали прикметником - *світляний*.

Peu à peu son souvenir s'évanouissait, j'avais oublié la fille de mon rêve.
Потроху спогад про неї блякнув, я забував цю вимріяну дівчину.

Іменникову групу *de mon rêve* при перекладі замінено на прикметник *вимріяну*.

Un homme qui dort, tient en cercle autour de lui le fil des heures, l'ordre des années et des mondes.

Сплячого обсотує пряжа годин, обнизує вервечка років і світів.

Тут підмет *un homme qui dort*, виражений іменником з підрядним реченням, переклали одним прикметником у функції додатку *сплячого*. Додатки *le fil des heures, l'ordre des années et des mondes* в українському перекладі виступають в ролі підметів *пряжа годин, вервечка років і світів*.

L'espérance d'être soulagé lui donne du courage pour souffrir.

Сподіванка, що йому попустить, заохочує до терпіння.

Непрямий додаток виражений інфінітивом *pour souffrir* переклали іменником *до терпіння*.

Je me rendormais, et parfois je n'avais plus que de courts réveils d'un instant, le temps d'entendre les craquements organiques des boiseries, d'ouvrir les yeux pour fixer le kaléidoscope de l'obscurité, de goûter grâce à une lueur momentanée

de conscience le sommeil où étaient plongés les meubles, la chambre, le tout dont je n'étais qu'une petite partie et à l'insensibilité duquel je retournais vite m'unir.

Я знову засинав, але іноді прокидався саме на такий час, аби встигнути вловити виразне порипування лиштви, вирячитися в калейдоскоп темряви, завдяки хвиловому провітку свідомості відчувати, як міцно сплять меблі, кімната, все те бездушне, чого дрібненькою часточкою я був і з чим мені випадало злитися знову.

Дієслово з іменником *ouvrir les yeux* переклали одним дієсловом – *вирячитися*. Прямий додаток *le kaléidoscope de l'obscurité* передано непрямым в калейдоскоп темряви, підрядне речення-означення *où étaient plongés les meubles* передано підрядним реченням-додатком як *міцно сплять меблі*.

J'avais oublié cet évènement pendant mon sommeil, j'en retrouvais le souvenir aussitôt que j'avais réussi à m'éveiller pour échapper aux mains de mon grand-oncle, mais par mesure de précaution j'entourais complètement ma tête de mon oreiller avant de retourner dans le monde des rêves.

Про цю пригоду я забував уві сні й знову згадував, як тільки мені вдавалося прокинутись, щоб вирватися з рук дідуся, але з обачності, перш ніж повернутись у світ сновидінь, я заривався головою в подушку.

Дієслівну синтагму *retrouvais le souvenir* переклали одним дієсловом *згадував*. Підмет *je* передано додатком *мені*. Непрямий додаток *par mesure de précaution* замінили на прийменник з одним іменником - *з обачності*. Обставина часу, вжита в кінці речення у французькому тексті *avant de retourner dans le monde des rêves*, виокремлена в українському перекладі *перш ніж повернутись у світ сновидінь*.

Il les consulte d'instinct en s'éveillant et y lit en une seconde le point de la terre qu'il occupe, le temps qui s'est écoulé jusqu'à son réveil; mais leurs rangs peuvent se mêler, se rompre.

Прокидаючись і несамохіть вивіривши їх, він миттю визначає, в якому куточку планети опинявся й скільки часу збігло до його пробудження, але ця сув'язь може переплутатись, розпастися.

Перше дієслово-присудок *consulte* переклали дієприслівником в ролі обставини *вивіривши*. Іменник *d'instinct* замінили прислівником *несамохіть*.

Ou bien en dormant j'avais rejoint sans effort un âge à jamais révolu de ma vie primitive, retrouvé telle de mes terreurs enfantines comme celle que mon grand-oncle me tirât par mes boucles et qu'avait dissipée le jour, – date pour moi d'une ère nouvelle, – où on les avait coupées.

Або ж я, поринаючи в сон, завиграшки переносився в безповоротний мій ранній вік і мене знову спіймали дитинні страхи; так, скажімо, я потернав, як би мій двоюрідний дідусь не відчубив мене, хоча я перестав боятися його тоді, коли мене було обстрижено, — того дня зійшла зоря мого нового життя.

Прямий додаток *telle de mes terreurs enfantines* передано підметом *дитинні страхи*. Дієслівна синтагма – присудок з непрямым додатком *tirât par mes boucles* передано простим дієсловом-присудком *відчубив*. Прийменник з іменником *sans effort* переклали одним прислівником *завиграшки*.

Que s'il s'assoupit dans une position encore plus déplacée et divergente, par exemple après dîner assis dans un fauteuil, alors le bouleversement sera complet dans les mondes désorbités, le fauteuil magique le fera voyager à toute vitesse dans le temps et dans l'espace, et au moment d'ouvrir les paupières, il se croira couché quelques mois plus tôt dans une autre contrée.

Якщо ж засне в ще незвичнішій і неприроднішій позі, наприклад після обіду, сидячи в кріслі, тоді в світах, збитих з орбіт, усе попереплутується, чорнокнижний фотель з карколомною швидкістю понесе його крізь час, крізь простір, і тільки-но розклепить повіки, йому примариться, ніби він ліг кілька місяців тому й зовсім в іншому місці.

Прикметник *désorbités* розширили словосполученням *збитих з орбіт*. В реченні *bouleversement sera complet* значення іменника-підмета *le bouleversement* передано дієсловом-присудком *попереплутується*, а значення прикметника в ролі іменної частини присудка *complet* передано займенником-підметом *все*.

Ces évocations tournoyantes et confuses ne duraient jamais que quelques secondes ; souvent, ma brève incertitude du lieu où je me trouvais ne distinguait pas mieux les unes des autres les diverses suppositions dont elle était faite, que nous n'isolons, en voyant un cheval courir, les positions successives que nous montre le kinétoscope.

Ця круговерть невизначних спогадів тривала всього кілька секунд, не довше, вагання щодо того, де ж це я, розрізняло одну від одної всякі гадки, з яких воно складалося, не ліпше, ніж ми виокремлюємо ступневі рухи скакуна в кінетоскопі.

Прикметник *tournoyantes* замінили на іменник *круговерть*. Частину речення *que nous montre le kinétoscope* було перекладено одним іменником - в *кінетоскопі*.

À Combray, tous les jours dès la fin de l'après-midi, longtemps avant le moment où il faudrait me mettre au lit et rester, sans dormir, loin de ma mère et de ma grand-mère, ma chambre à coucher redevenait le point fixe et douloureux de mes préoccupations.

У Комбре щодня, ближче до вечора, задовго перед тим, як я мав укладатися й лежати бодай без сну, далеко від матері та бабусі, моя спальня робилася для мене болісним середохрестям мук.

Словосполучення, що складається з прикметника та іменника *tous les jours* було перекладено прислівником *щодня*. Іменник *le moment* переклали займенником *тим*. Словосполучення з дієслова та іменника *mettre au lit* замінили одним дієсловом *укладатися*. Прийменник з дієсловом в інфінітивній формі *sans dormir* переклали за допомогою прийменника, іменника та додавання спонукальної частки *бодай* - *бодай без сну*.

On avait bien inventé, pour me distraire les soirs où on me trouvait l'air trop malheureux, de me donner une lanterne magique, dont, en attendant l'heure du dîner, on coiffait ma lampe ; et, à l'instar des premiers architectes et maîtres verriers de l'âge gothique, elle substituait à l'opacité des murs d'impalpables irisations, de

surnaturelles apparitions multicolores, où des légendes étaient dépeintes comme dans un vitrail vacillant et momentané.

Тоді, оскільки вечорами я мав таку жалісну міну, хтось придумав для мене розвагу: перед тим як мені йти спати, на мою лампу насаджували чарівний ліхтар, і, як готичні архітектори та шклярі, він розцвічував стіни примарною грою мерехтливих барв, химерними видивами, живими переливчастими неблицями, намальованими на мерехтливих, переливчастих шибочках.

На початку речення при перекладі було додано сполучник *тоді* та *оскільки*. Дієслово *distraindre* замінили на іменник *розвагу*. Словосполучення з дієприслівника та іменника *en attendant l'heure* переклали за допомогою додавання сполучника підрядності, займенника та дієслова *перед тим як мені йти*. Словосполучення іменника з прикметником *l'âge gothique* переклали одним прикметником – *готичні*. Прикметник *des premiers* було опущено. Іменник з прикметником *maîtres verriers* замінили на один іменник *шклярі*. Словосполучення *substituait à l'opacité*, що складається з дієслова та іменника переклали одним дієсловом *розцвічував*. Прикметник та іменник у множині *impalpables irisations* було перекладено за допомогою двох прикметників та іменників в однині та множині - *примарною грою мерехтливих барв*. Словосполучення з двох прикметників та іменника *de surnaturelles apparitions multicolores* було перекладено одним іменником та прикметником - *химерними видивами*. Було додано для уточнення прикметники *живими переливчастими*.

Et rien ne pouvait arrêter sa lente chevauchée.

І повільного клусу його коника не могла б спинити жодна сила.

Прислівник *rien* переклали словосполученням з іменника та займенника *-жодна сила*. Для уточнення при перекладі додали займенник та іменник *його коника* до словосполучення *повільного клусу його коника* (*sa lente chevauchée*).

L'influence anesthésiante de l'habitude ayant cessé, je me mettais à penser, à sentir, choses si tristes.

Тільки-но минала добра сила звички, мене знов опадали сумні думки й чуття.

При перекладі другого речення було додано прикметник *добра* до словосполучення *сила звички*. Підмет *je* було перекладено додатком *мене*, значення дієслів *penser, sentir* передано іменниками - *думки й чуття*.

Mon corps, trop engourdi pour remuer, cherchait, d'après la forme de sa fatigue, à repérer la position de ses membres pour en induire la direction du mur, la place des meubles, pour reconstruire et pour nommer la demeure où il se trouvait.

Зовсім отерпле тіло намагалося визначити положення своїх членів, а відтак одчутти, куди тягнеться стіна, як порозставлявано меблі, а там уже відновити в свідомості й назвати оселю, куди я втрапив.

Іменник *la direction* переклали дієсловом з підрядним сполучником *куди тягнеться*. Іменник *la place* замінили підрядним сполучником та дієслівною безособовою формою - *як порозставлявано*.

J'aurai trop prolongé la sieste que je fais tous les soirs en rentrant de ma promenade avec Mme de Saint-Loup, avant d'endosser mon habit.

Десь-то моя сієста затяглася, — я звик відпочивати після вечірньої прогулянки з пані де Сен-Лу, прогулянки, яку роблю перед тим, як убраться у фрак.

При перекладі першої частини речення *j'aurai trop prolongé la sieste* було змінено підмет-особовий займенник *je* на іменник *сієста*, який у французькому тексті вжито в функції додатку - *десь-то моя сієста затяглася*. Відносний займенник *que* змінили на тире. Множину іменника *les soirs* замінили на прикметник *вечірньої*, об'єднавши *les soirs* та *promenade* – *вечірньої прогулянки*. Іменник *прогулянки* повторюється для надання експресивності художньому тексту.

Ce n'était qu'un pan de château et il avait devant lui une lande où rêvait Geneviève qui portait une ceinture bleue.

Я бачив лише одне замкове крило, перед ним стелився моріжок, а на моріжку замріялася про щось Женев'єва, підперезана блакитним паском.

Для уточнення при перекладі на початку речення було додано займенник з дієсловом *я бачив* та іменник *моріжок* повторюється. Дієслово *portait* було перекладено дієприкметником *підперезана*.

Après le dîner, hélas, j'étais bientôt obligé de quitter maman qui restait à causer avec les autres, au jardin s'il faisait beau, dans le petit salon où tout le monde se retirait s'il faisait mauvais.

Після вечери я мусив-таки розлучатися з мамою, а вона й далі гомоніла з іншими в садку, коли стояло на годині, або у віталеньці, де всі юрмилися в негоду.

Дієслово *restait* замінили прислівником *далі*. Іменник з прикметником *le petit salon* було перекладено одним іменником *віталеньці*. Безособове підрядне речення *s'il faisait mauvais* було змінено на іменник *в негоду*.

Отже, бачимо, що при перекладі часто має місце заміна одних частин мови іншими і також відбувається перебудова речення із зміною синтаксичних функцій.

2.3 Зміни способів вираження граматичних форм

Словоформа є головним показником конкретного граматичного значення. Але при перекладі відбуваються зміни граматичних форм, що зумовлено специфікою кожної мови. При перекладі з французької найчастішими є зміни форм часу, стану, способу дієслів і форм числа іменників.

Одною з основних функцій форм дієслова є відображення часу. Так як у французькій мові 19 часів, а в українській чотири, ураховуючи давноминулий час, який вживається для означення попередньої дії у минулому (так само як *Plus-que-parfait* у французькій), при перекладі важливо акцентувати увагу на правильному відтворенні значення часу однієї мови в іншій. Саме тому, текст вихідної мови слід підлягати змінам у плані часу.

Mais regrettant de s'être laissé aller à parler même légèrement de choses sérieuses: «Nous avons une bien belle conversation, dit-il ironiquement, je ne sais

pas pourquoi nous abordons ces «sommets», et se tournant vers mon grand-père: «Donc Saint-Simon raconte que Maulevrier avait eu l'audace de tendre la main à ses fils. Vous savez, c'est ce Maulevrier dont il dit: «Jamais je ne vis dans cette épaisse bouteille que de l'humeur, de la grossièreté et des sottises».

Проте Сванн уже шкодував, що, хай і побіжно, але порушив поважну тему. — Гарна в нас пішла розмова, — зауважив він іронічно. — Не розумію, як це нас занесло на такі "високості". — Після цього звернувся до дідуся: — Отож Сен-Сімон оповідає, як Молевр'є насмів подати руку його синам. А про Молевр'є тут-таки сказано: "В цій пляшці-пузашці я зроду не бачив нічого, окрім злості, брутальності й глупоти".

Теперішній час дієслова *nous abordons ces «sommets»* активного стану перекладено минулим нас занесло на такі "високості" пасивного стану.

Il faudra qu'elle vienne dîner ici un soir.

Треба буде запросити її до нас повечеряти.

Французький спосіб Subjonctif дієслова *vienna* було перекладено за допомогою інфінітивної форми дієслова - *запросити*.

Ma seule consolation, quand je montais me coucher, était que maman viendrait m'embrasser quand je serais dans mon lit.

Йдучи спати, я втішав себе думкою, що мама прийде поцілувати мене.

Умовний спосіб теперішнього часу *viendrait* замінили на майбутній час *прийде*.

Si la conversation tombait sur les princes de la Maison de France : « des gens que nous ne connaissons jamais ni vous ni moi et nous nous en passons, n'est-ce pas », disait ma grand-tante à Swann qui avait peut-être dans sa poche une lettre de Twickenham ; elle lui faisait pousser le piano et tourner les pages les soirs où la sœur de ma grand-mère chantait, ayant pour manier cet être ailleurs si recherché, la naïve brusquerie d'un enfant qui joue avec un bibelot de collection sans plus de précautions qu'avec un objet bon marché.

З цими особами ні ви, ні я зроду не матимем нічого спільного, але ми якось проживемо без них, еге ж? — вирікла моя бабуся в перших, звертаючись

до Сванна, в чийй кишені, можливо, лежав лист із Твикінгема. Вона ж таки змушувала його пересувати фортепіано й перегортати ноти в ті вечори, коли співала сестра моєї рідної бабусі; змушувала, трактуючи цю людину, бажану деінде, з наївною безцеремонністю дитяти, яке грається з дорогою цяцькою так небало, ніби вона не варта мідяка.

Теперішній час прономінального дієслова *pous pous en passons* перекладено майбутнім часом непрономінальної форми - *ми якось проживемо без них*.

Et la raie de jour qui était sous sa porte a disparu.

І світляна смужка під дверима зникає.

В першому реченні *a disparu* (Passé composé) замінили в перекладі дієсловом *зникає* теперішнього часу.

Як бачимо, при перекладі має місце заміна часових форм навіть у разі існування відповідних форм в українській мові.

Категорія числа іменників існує в двох мовах і має відповідні значення. Але в обох мовах є іменники, які мають лише форму множини (*pluralia tantum*), або ж навпаки однини (*singularia tantum*), відповідні іменники можуть відноситися до однакової групи або до різних. В такому випадку, коли перекладач підбирає відповідний еквівалент у мові перекладу зміна числа іменника стає неминучим явищем.

Toujours est-il que, quand je me réveillais ainsi, mon esprit s'agitant pour chercher, sans y réussir, à savoir où j'étais, tout tournait autour de moi dans l'obscurité, les choses, les pays, les années.

Щоразу, коли я отак прокидався, мій мозок даремно бивсь над тим, де ж це я, а довкола мене потемки все танцювало: речі, краї, роки.

Однину іменника типу *singularia tantum* *l'obscurité* замінили множиною *потемки*, бо український іменник відноситься до групи *pluralia tantum*.

C'est un autre genre de vie qu'on mène à Tansonville, chez Mme de Saint-Loup, un autre genre de plaisir que je trouve à ne sortir qu'à la nuit, à suivre au clair de lune ces chemins où je jouais jadis au soleil ; et la chambre où je me serai

endormi au lieu de m'habiller pour le dîner, de loin je l'aperçois, quand nous rentrons, traversée par les feux de la lampe, seul phare dans la nuit.

Зовсім іншим життям живуть у Тансонвілі, в пані де Сен-Лу, і я зазнаю зовсім іншої втіхи через те, що блукаю місячними вечорами тими дорогами, де колись грався на сонці, й коли ми повертаємося, ту кімнату, де спершу засну, а потім перевдягнуся до вечері, я бачу здалеку, її пронизує світло лампи, єдиний маяк посеред темної ночі.

Множину іменника *les feux* замінено на однину *світло*, українське слово входить в групу *singularia tantum*.

Для дослідження більшу увагу привертають випадки зміни форм числа при наявності відповідних форм і значень в обох мовах.

Приклади з заміною однини множиною.

Puis renaissait le souvenir d'une nouvelle attitude ; le mur filait dans une autre direction : j'étais dans ma chambre chez Mme de Saint-Loup, à la campagne ; mon Dieu ! il est au moins dix heures, on doit avoir fini de dîner !

Потім наринав спомин про іншу поставу тіла; стіна тяглася не так, я був у сільських покоях пані де Сен-Лу. Боже свідче! Мабуть, уже десята, звичайно, вже повечеряли!

Іменник в однині *chambre* змінили на множину – *покоях*. У французькому тексті велич сільського будинку показана наявністю у героя своєї кімнати, в українському перекладі це значення передано множиною відповідного іменника.

Mais ma tristesse n'en était qu'accrue, parce que rien que le changement d'éclairage détruisait l'habitude que j'avais de ma chambre et grâce à quoi, sauf le supplice du coucher, elle m'était devenue supportable.

Але я журився ще більше, бо від нового освітлення кімната мовби чужіла і я вже не міг, як досі, попри муки вилежування в постелі, збавляти час.

Однину іменника *le supplice* змінили на множину *муки*. В цьому випадку зміна числа іменника відображає співвідношення за силою, інтенсивністю прояву. Тобто, іменник *муки* вказує на більш тяжкі страждання ніж *мука*.

Au pas saccadé de son cheval, Golo, plein d'un affreux dessein, sortait de la petite forêt triangulaire qui veloutait d'un vert sombre la pente d'une colline, et s'avavançait en tressautant vers le château de la pauvre Geneviève de Brabant.

Трюхикаючи на своєму конику, сповнений лихих задумів, виїжджав Голо з трикутного гайка, який укривав оксамитною зеленню узбіччя пагорба; так, гуцаючи в сідлі, Голо наближався до замку бідолашної Женев'єви Брабантської.

Однину словосполучення *d'un affreux dessein* змінили на множину - *лихих задумів*. Тут перекладач уникнув вживання слова в однині, саме тому що іменник *un dessein* має ширше значення, що вказує на результат здійснення плану, навмисну дію.

Mais je ne peux dire quel malaise me causait pourtant cette intrusion du mystère et de la beauté dans une chambre que j'avais fini par remplir de mon moi au point de ne pas faire plus attention à elle qu'à lui-même.

Годі їй передати, як хвилювали мене ці напливи таємниці й краси до моєї кімнати, яку я зумів наповнити своїм "я" так, що зважав на неї не більше, ніж на самого себе.

Іменник в однині *cette intrusion* змінили на іменник в множині *ці напливи*, підкресливши відношення до двох слів далі - *таємниці й краси*.

Приклади заміни множини одніною.

«Ce n'est pas comme cela que vous le rendrez robuste et énergique, disait-elle tristement, surtout ce petit qui a tant besoin de prendre des forces et de la volonté.»

— Так хлопчина ніколи не виросте міцним і завзятим, — проказувала бабуся скрушно, — а йому ще треба гартувати тіло й волю.

Іменник у множині *des forces* змінили на іменник в однині – *тіло*.

Mon père haussait les épaules et il examinait le baromètre, car il aimait la météorologie, pendant que ma mère, évitant de faire du bruit pour ne pas le troubler, le regardait avec un respect attendri, mais pas trop fixement pour ne pas chercher à percer le mystère de ses supériorités.

Батько знизував плечима й позирав на барометр, бо знався на метеорології, а мама, намагаючись не галасувати, щоб не розсердити його, дивилася на тата шанобливо й розчулено, але не дуже пильно, боячись ненароком вивідати таємницю його вищості.

Іменник у множині *ses supériorités* було перекладено іменником в однині *вищості* для надання більш відповідного значення.

«Souvent, mais peu à la fois, comme le pauvre père Swann», était devenu une des phrases favorites de mon grand-père qui la prononçait à propos des choses les plus différentes.

"Часто, але недовго, — як добрий старий Сванн", — це стало в діда приказкою і він любив уживати її в кожен слід.

Множину в синтагмі *A propos des choses les plus différentes* замінили одниною *в кожен слід*.

M. Swann, le père, était agent de change; le «fils Swann» se trouvait faire partie pour toute sa vie d'une caste où les fortunes, comme dans une catégorie de contribuables, variaient entre tel et tel revenu.

Старий Сванн був біржовий маклер, отож молодому Сваннові поки віку випадало належати до тієї касті, де розмір прибутку, як у листі до оплати, вагався між такою й такою сумою.

Множину французьких іменників *les fortunes* і *contribuables* переклали українськими іменниками в однині *прибутку*, а також *оплати*.

Таку ж трансформацію бачимо в наступному прикладі.

Comme elle croyait qu'il devait être flatté par nos invitations, elle trouvait tout naturel qu'il ne vînt pas nous voir l'été sans avoir à la main un panier de pêches ou de framboises de son jardin et que de chacun de ses voyages d'Italie il m'eût rapporté des photographies de chefs-d'œuvre.

Вона вважала, знайомство з нами має бути йому за честь, тому їй здавалося цілком природним, що влітку Сванн ніколи не приходив до нас без кошика персиків чи малини зі свого садка, а коли бував в Італії, щоразу привозив мені звідти фотографії мистецьких шедеврів.

Множину *nos invitations* і *framboises* перетворено на однину – знайомство та малина (*singularia tantum*).

Cette croyance survivait pendant quelques secondes à mon réveil; elle ne choquait pas ma raison mais pesait comme des écailles sur mes yeux et les empêchait de se rendre compte que le bougeoir n'était plus allumé.

Ця мара тривала кілька секунд, мого розуму вона не баламутила, тільки полудою застеляла очі й заважала побачити, що свічка не горить.

Перекладач змінив множину - *des écailles* на однину *полуца*.

Dans un moment les domestiques seront levés, il pourra sonner, on viendra lui porter secours.

Зараз прокинеться обслуга, він подзвонить, хтось його врятує.

Множину слова *les domestiques* замінили на однину *обслуга*.

Іноді в одному уривку маємо обидві трансформації, коли іменники в множині замінені іменниками в однині і навпаки: іменники в однині замінені іменниками в множині.

Certes, j'étais éveillé maintenant, mon corps avait viré une dernière fois et le bon ange de la certitude avait tout arrêté autour de moi, m'avait couché sous mes couvertures, dans ma chambre, et avait mis approximativement à leur place dans l'obscurité ma commode, mon bureau, ma cheminée, la fenêtre sur la rue et les deux portes.

Ну от, я вже прокинувся остаточно, моє тіло зробило останній вольт, і добрий янгол певности усе зупинив у моїх покоях, накинув мене ковдрою і в пільмі абияк порозставляв на місце комод, письмове бюро, камінок, вікно на вулицю та двоє дверей.

В цьому реченні, крім того, що однину іменника *chambre* перетворили на множину – *покоях*, множину іменника *couvertures* перетворили на однину *ковдрою*.

Sa mémoire, la mémoire de ses côtes, de ses genoux, de ses épaules, lui présentait successivement plusieurs des chambres où il avait dormi, tandis qu' autour de lui les murs invisibles, changeant de place selon la forme de la pièce imaginée, tourbillonnaient dans les ténèbres.

Пам'ять, пам'ять боків, колін, плечей підказувала тілові, в яких ще кімнатах доводилось йому спати, поки довкола, пересуваючись за планомуюваних покоїв, крутилися в темряві невидимі стіни.

Однину іменника *la pièce* перетворили у множину – *покоїв*. А множину іменника *les ténèbres* навпаки - переклали однією - *темряві*.

Зміна числа іменника часто поєднується з іншими типами трансформацій.

C'est minuit; on vient d'éteindre le gaz; le dernier domestique est parti et il faudra rester toute la nuit à souffrir sans remède.

Це опівніч, погашено газові ліхтарі, останній служник пішов, і доведеться всю ніч промучитися без рятунку.

Тут однину замінили на множину з заміною іменника на прикметник і додаванням іншого іменника з метою уточнення *le gaz* – *газові ліхтарі*.

Mais ma grand-mère, elle, par tous les temps, même quand la pluie faisait rage et que Françoise avait précipitamment rentré les précieux fauteuils d'osier de peur qu'ils ne fussent mouillés, on la voyait dans le jardin vide et fouetté par l'averse, relevant ses mèches désordonnées et grises pour que son front s'imbibât mieux de la salubrité du vent et de la pluie.

Зате в будь-яку погоду, навіть коли лило як з коновки й Франсуаза кидалася прибирати коштовні плетені кріселка, аби не намокли, бабуся походжала в безлюдному садку, відгортаючи свою сиву куделю і наставляючи чоло благодаті вітру та дощу.

Іменник в множині *les temps* змінено на іменник в однині *погоду*. Словосполучення *ses mèches désordonnées* переклали об'єднавши значення прикметника *désordonnées* та іменника в множині *ses mèches*, який було перетворено в однину – *куделю*.

2.4 Трансформації при перекладі заперечних і інфінітивних конструкцій

Категорія заперечення існує в двох мовах, але способи вираження заперечення мають свої особливості. По-перше, французьке заперечення має бінарну структуру, адже складається з двох елементів, а українське – з одного. По-друге, в українській мові існують форми часткового заперечення, відсутні у французькій мові. Тому при перекладі наблюдаємо певні трансформації.

Найчастіше заперечення у французькій мові виражається конструкцією *ne...pas*, а в українській таке заперечення іноді замінюється словоформою.

Розглянемо подібні випадки на таких прикладах:

Et quand il n'y avait plus de monde là, maman qui savait que Françoise pleurerait encore ses parents morts depuis des années, lui parlait d'eux avec douceur, lui demandait mille détails sur ce qu'avait été leur vie.

Але коли гості розходилися, знаючи, що Франсуаза ще тужить за давно померлими батьками, мама заводила мову про них і співчутливо розпитувала про їхнє життя.

Конструкція *ne...plus* в словосполученні *il n'y avait plus de monde là* була замінена на дієслово - *гості розходилися*.

Elle avait deviné que Françoise n'aimait pas son gendre et qu'il lui gâtait le plaisir qu'elle avait à être avec sa fille, avec qui elle ne causait pas aussi librement quand il était là.

Вона здогадалася, що Франсуаза не любить свого зятя Жульєна й що той псує їй радість спілкування з дочкою, бо при ньому годі навіть пощирувати між собою.

Частину речення *elle ne causait pas aussi librement* переклали *godі* навіть *поцирувати між собою*, додавши спонукальну та видільну частки у якості заперечення.

N'est-ce pas Françoise, si Julien a été obligé de s'absenter et si vous avez Marguerite à vous toute seule pour toute la journée, vous serez désolée, mais vous vous ferez une raison?

— Правда, Франсуазо, що якби Жульєнові довелося піти кудись і ви з Маргаритою zostались удвох на цілісінький день, було б прикро, але ви б це якось пережили?

Питально-заперечне речення з частками *ne, pas* в українському реченні замінили на іменник *правда*.

— *«Eh ! il n'y aurait rien d'étonnant»*, répondait Françoise.

— *Авжеж, це може статися!* — відповіла Франсуаза.

Частки *ne, rien* замінили на дієслово *статися*.

Il est temps que le Bon Dieu me rappelle, je ne sais plus ce que j'ai fait de ma tête depuis la mort de mon pauvre Octave.

Незабаром Господь покличе й мене, грішну. Щось коїться з моєю головою по кончині сердешного Октава...

Частину речення *je ne sais plus ce que j'ai fait de ma tête* переклали - *щось коїться з моєю головою*, замінивши частки *ne ...plus* на неозначений займенник *щось*.

— *«Mais non, Françoise, disait ma tante, c'est-à-dire si, vous savez bien que maintenant les moments où je n'ai pas de faiblesse sont bien rares; un jour je passerai comme Mme Rousseau sans avoir eu le temps de me reconnaître; mais ce n'est pas pour cela que je sonne.*

— *Та ні, Франсуазо, — відповідала тітка. — А втім, так. Ви ж знаєте, в мене тепер постійна кволість. Одного дня я, наче мадам Руссо, незчуюся, як зійду зі світу. Але дзвоню не тому.*

Частину речення *les moments où je n'ai pas de faiblesse sont bien rares* переклали за допомогою антонімічної трансформації - *в мене тепер постійна кволість*.

– «*Dès l'instant que Mme Goupil a de la visite, madame Octave, vous n'allez pas tarder à voir tout son monde rentrer pour le déjeuner, car il commence à ne plus être de bonne heure*», disait Françoise qui, pressée de redescendre s'occuper du déjeuner, n'était pas fâchée de laisser à ma tante cette distraction en perspective.

— *Оскільки в пані Гупіль гості, то ви, пані Октав, скоро побачите, як усі запрошені підуть до неї снідати, адже вже нерано, —* мовила Франсуаза. *Вона й сама мусила вертатися на кухню, тож раділа, що господиня не залишиться без розваги.*

Теж антонімічний переклад - *vous n'allez pas tarder à voir* - *скоро побачите*. Частину речення *il commence à ne plus être de bonne heure* переклали - *адже вже нерано*, замінивши конструкцію *ne plus* на прислівник з негативним значенням *нерано*.

– «*Je serais bien allée chez Camus...*» disait Françoise en voyant que ma tante ne l'y enverrait plus.

— *То що мені, збігати до Теодора Камю? —* зголосилася Франсуаза, *побачивши, що тітка передумала її туди посилати.*

Частки *ne, plus* замінили на дієслово *передумала*.

«*Aussi il me disait que vous aviez rencontré un homme que vous ne connaissiez point!*»

— *А малий мені сказав, ніби ви зустріли незнайомця!*

Словосполучення *que vous ne connaissiez point* переклали іменником з негативним значенням *незнайомця*.

Rien n'était plus désintéressé et plus heureux que les rêves offerts à mon imagination par chaque pièce annoncée et qui étaient conditionnés à la fois par les images inséparables des mots qui en composaient le titre et aussi de la couleur des affiches encore humides et boursouflées de colle sur lesquelles il se détachait.

Годі собі уявити щось безкорисніше й щасливіше, ніж ті мріяння, які навіював мені кожен оголошуваний спектакль, — мріяння, нерозривно пов'язані не лише з образами, породжуваними назвами п'єс, а й з барвою афіші, ще вогкої й зжолобленої від клею.

Частину речення на початку - *rien n'était plus désintéressé et plus heureux* переклали замінивши заперечну конструкцію *rien n'était plus* на спонукальну частку, особовий займенник, дієслово в інфінітивній формі та займенник - *годі собі уявити щось*, тобто *годі собі уявити щось безкорисніше й щасливіше*.

Mais depuis que nous allions à Combray je ne connaissais personne mieux que Françoise; nous étions ses préférés, elle avait pour nous, au moins pendant les premières années, avec autant de considération que pour ma tante, un goût plus vif, parce que nous ajoutions, au prestige de faire partie de la famille (elle avait pour les liens invisibles que noue entre les membres d'une famille la circulation d'un même sang, autant de respect qu'un tragique grec), le charme de n'être pas ses maîtres habituels.

Але відтоді як ми внадились їздити до Комбре, я зійшовся найближче саме з Франсуазою. Ми стали її улюбленицями, вона, принаймні перші роки, перейнялася до нас не тільки такою самою глибокою, як до тітки, пошаною, а ще й щирою симпатією, бо ми не просто сподобилися бути родичами (до тих незримих зв'язків, якими свояків злютовує кров, Франсуаза ставилася не менш побожно, ніж давньогрецькі трагіки). Ми зачаровували її ще й тим, що не були постійними панами.

Словосполучення *je ne connaissais personne mieux que* переклали за допомогою антонімічної трансформації *я зійшовся найближче саме з*.

Зустрічаються також випадки, коли у французькому тексті відсутня негативна форма, а в українському перекладі вона з'являється.

Françoise, en effet, qui était depuis des années à son service et ne se doutait pas alors qu'elle entrerait un jour tout à fait au nôtre délaissait un peu ma tante pendant les mois où nous étions là.

Власне, Франсуаза багато літ служила в тітки й тоді ще не здогадувалася, що скоро зовсім перейде до нас, але, поки ми тут гостювали, вона про тітку не дуже дбала.

В цьому реченні дієслівну форму *délaissait* було перекладено негативною формою прислівника у словосполученні *délaissait un peu ma tante* - про тітку не дуже дбала.

«Attends pour donner que tu m'entendes dire: «Bonjour Françoise»; en même temps je te toucherai légèrement le bras.»

Не поспішай давати, поки я скажу: "День добрий, Франсуазо" й при цьому торкнуса твого плеча.

Дієслово *attends* переклали за допомогою антоніму в негативній формі *не поспішай*.

Отже, негативні дієслівні форми і конструкції перекладено дієсловами з антонімічним значенням, іншими частинами мови – словами з негативним значенням, прислівниками, які мають не тільки негативне, а й обмежувальне значення.

Інфінітив існує і широко вживається в обох мовах. Але серед французьких граматичних конструкцій з інфінітивом є такі, які відсутні в українській мові, наприклад, інфінітивні речення. Більшість підручників надає як варіант їх перекладу підрядне речення, але зустрічаються і інші способи, наприклад:

J'entendis mon oncle grommeler, se fâcher, finalement le valet de chambre me fit entrer.

Дід щось сердито пробурчав. Зрештою камердинер упустив мене.

Інфінітивне речення *j'entendis mon oncle grommeler, se fâcher* переклали дієсловом *пробурчав*, випустивши в перекладі другий інфінітив і замінивши при цьому синтаксичні функції: прямий додаток в перекладі став підметом. Конструкцію *fit entrer* перекладено одним дієсловом *упустив*.

Також відсутні в українській мові фактивні конструкції і близькі до них, які включають дієслова *faire, laisser, aller, venir, envoyer* та інші і інфінітив.

L'habitude! aménageuse habile mais bien lente et qui commence par laisser souffrir notre esprit pendant des semaines dans une installation provisoire; mais que malgré tout il est bien heureux de trouver, car sans l'habitude et réduit à ses seuls moyens il serait impuissant à nous rendre un logis habitable.

Звичка спритна, але надто колупайлива домоврядниця! Спершу вона байдужа до тих страждань, яких цілі тижні зазнають наші душі в тимчасових оселях, а проте блаженний той, хто її набув, бо без цієї звички ми не зуміли б обжити жодного помешкання.

Дієслівну конструкцію *laisser souffrir* перекладено словосполученням прикметника та іменника *байдужа до тих страждань*.

Le château et la lande étaient jaunes et je n'avais pas attendu de les voir pour connaître leur couleur car, avant les verres du châssis, la sonorité mordorée du nom de Brabant me l'avait montrée avec évidence.

І замок, і моріжок були жовті, я знав про це ще перед тим, як мені показали їх на квадратиках чарівного ліхтаря: добре бачив їхню барву в золотавому мерехтінні назви "Брабант".

Конструкцію з інфінітивом *n'avais pas attendu de les voir*, що складається з дієслова у негативній формі в давно минулому часі та інфінітиву, переклали за допомогою частки та підрядного сполучника часу - *ще перед тим*.

Ce bouton de la porte de ma chambre, qui différait pour moi de tous les autres boutons de porte du monde en ceci qu'il semblait ouvrir tout seul, sans que j'eusse besoin de le tourner, tant le maniement m'en était devenu inconscient, le voilà qui servait maintenant de corps astral à Golo.

Клямка в кімнаті, одмінна для мене від усіх клямок тим, що відчинялася нібито сама, без моєї участі (до такої міри натискання на неї стало для мене несвідомим), тепер правила за астральне тіло для Голо.

Конструкцію *semblait ouvrir* переклали одним дієсловом *відчинялася*. Речення *sans que j'eusse besoin de le tourner* переклали іменниковою синтагмою *без моєї участі*.

Brusquement le souvenir de sa femme morte lui revint, et trouvant sans doute trop compliqué de chercher comment il avait pu à un pareil moment se laisser aller à un mouvement de joie, il se contenta, par un geste qui lui était familier chaque fois qu'une question ardue se présentait à son esprit, de passer la main sur son front, d'essuyer ses yeux et les verres de son lorgnon.

Але тут панові Сванну згадалося, що він утратив жінку і, мабуть, аби не з'ясувати того, як можна в таку хвилину радіти, обмежився порухом, який робив щоразу, коли виникала морока: провів рукою по лобі, втер очі й протер пенсне.

Інфінітивну конструкцію *se laisser aller à un mouvement de joie* перекладено одним дієсловом *радіти*.

On ne se gênait guère pour l'envoyer quérir dès qu'on avait besoin d'une recette de sauce gribiche ou de salade à l'ananas pour des grands dîners où on ne l'invitait pas, ne lui trouvant pas un prestige suffisant pour qu'on pût le servir à des étrangers qui venaient pour la première fois.

Мої батьки запроста кликали Сванна, коли потребували рецепту соусу грібіш або ж ананасового салату для званого обіду, на який його не запрошувано, бо він не мав достатньої ваги, щоб ним можна хвалитися перед новими гістьми. Інколи розмова заходила про княжат французького дому.

Конструкцію *envoyer quérir* переклали одним дієсловом *кликали*.

Pourtant un jour que ma grand-mère était allée demander un service à une dame qu'elle avait connue au Sacré-Cœur (et avec laquelle, à cause de notre conception des castes elle n'avait pas voulu rester en relations malgré une sympathie réciproque), la marquise de Villeparisis, de la célèbre famille de Bouillon, celle-ci lui avait dit: «Je crois que vous connaissez beaucoup M. Swann qui est un grand ami de mes neveux des Laumes».

Якось моя двоюрідна бабуся про щось попросила була знайому в Сакре-Кер, маркізу де Вільпарізі (через кастові умовності, попри взаємну симпатію, вона з нею не підтримувала стосунків). Маркіза де Вільпарізі, паросток

славетного роду Буйонів, сказала їй: — Здається, ви на дружній нозі зі Сванном, великим другом моїх небожів де Ломів?

В частині речення *était allée demander un service* конструкцію з інфінітивом *était allée demander* було перекладено одним дієсловом *попросила*.

Elle blâma le projet qu'avait mon grand-père d'interroger Swann, le soir prochain où il devait venir dîner, sur ces amis que nous lui découvriions.

Вона зганила намір мого дідуса найближчого вечора, коли до нас прийде вечеряти Сванн, розпитати його, що це за приятелі завелися в нього без нашого відома.

Конструкцію з дієсловом в минулому часі і інфінітивом *devait venir* переклали за допомогою дієслова у майбутньому часі *прийде*.

Як бачимо, специфічні французькі дієслівні конструкції часто перекладаються на українську одним дієсловом в особовій формі з ідентичним або антонімічним значенням.

Зробивши граматичний аналіз твору «На Сваннову сторону» Марселя Пруста можна зробити висновки, що перекладач Анатоль Олексійович Перепада найчастіше застосовував:

1. на рівні синтаксису складних речень наступні трансформації:
  - зміна кількості речень (у випадку коли одне французьке поділяється на два українських або ж навпаки – два речення об'єднуються в одне);
  - заміна французького речення українською синтагмою або французької синтагми українським реченням наприклад:
    - трансформація складнопідрядних зв'язків в складносурядні;
    - зміна підрядних речень на складні безсполучникові.
2. Перекладач часто вдавався до перебудови речення:
  - заміни одних частин мови іншими;
  - зміни часових форм дієслова навіть при існуванні їх відповідників в українській мові;
    - при перекладі іменників відбувалася зміна категорії числа, що зрозуміло у випадку, коли іменник належав до групи *singularia tantum* або до

групи *pluralia tantum* і не мав відповідності в українській мові. Але, навіть при наявності відповідних форм зміна числа іменників використовувалася для конкретизації або підсилення значення іменника;

- негативна форма французького дієслова найчастіше передавалися певною українською словоформою зі значенням заперечення або трансформувалася в антонімічний переклад;

- при перекладі інфінітивних речень, відсутніх в українській мові, крім підрядного речення, використовувалися прості форми дієслів або інші частини мови;

- фактивні і близькі до них конструкції, які також відсутні в українській мові, були перекладені за допомогою одного дієслова особової форми або зі значенням ідентичним мові оригіналу або ж антонімічним.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеної роботи можна зробити висновок, що термін “роман” розуміється як епічний твір, який має складну структуру, в якому широко розгорнуті життєві події і характери персонажів. Основним завданням роману є залучення читача до сюжету, погляд на самого себе і того що навколо. Через складність структури роману, його переклад викликає певні труднощі. Перекладач, для збереження індивідуального стилю автора, застосовує значні трансформації, в тому числі на граматичному рівні. Перекладацькі трансформації - це своєрідні прийоми, які використовуються в процесі перекладу у випадку коли потрібного відповідника у цільовій мові не існує, а саме: перетворення структур речення або слів у складі граматичного, лексичного, лексико-граматичного, лексико-семантичного, семантико-синтаксичного та стилістичного рівнів.

Граматичні трансформації, які були найчастіше застосовані при перекладі твору «На Сваннову сторону»:

- розподіл та об'єднання речень,
- трансформація складнопідрядних, складносурядних та безсполучникових зв'язків,
- заміна синтагми реченням та навпаки,
- антонімічний переклад при передачі заперечення,
- зміни інфінітивних речень на прості форми дієслів або інші частини мови та зміна фактивних конструкцій на дієслова особової форми,
- заміна частин мови, часових форм дієслова, числа іменників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Августова М. В., Кальниченко О. А. Особливості перекладу драматичних творів (на прикладі українських та російських перекладів п'єси Джорджа Бернарда Шоу «Пігмаліон»). *In Statu Nascendi. Теоретичні та прагматичні проблеми перекладознавства: Збірник студентських статей*. Харків: НТМТ. 2012. Випуск 13. С. 8 URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/11894> (дата звернення 08.12.2020)
2. Амеліна С. М. Конотативна еквівалентність у перекладі. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2014. № 11. С. 5-14. URL: <https://doi.org/10.31812/filstd.v11i0.353> (дата звернення 08.12.2020)
3. Андреев Л. Г., Козлова Н. П., Косиков Г. К. История французской литературы. М.: Высшая школа, 1987. 542 с.
4. Арешенков Ю. О. Лінгвістичний аналіз художнього тексту: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2007. 177 с.
5. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. 2-е изд., испр. М.: Языки русской культуры, 1999. 896 с.
6. Балли Ш. Французская стилистика. 2-е изд., стереотипное. М.: Эдиториал УРСС, 2001. 392 с.
7. Бархударов Л. С. Язык и перевод. (Вопросы общей и частной теории перевода). М.: Международные отношения, 1975. 240 с.
8. Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет. М.: Художественная литература, 1975. 504 с.
9. Бахтин М. М. Литературно-критические статьи. М.: Художественная литература, 1986. 543 с.
10. Безпояско О. К., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Граматика української мови. Морфологія. К.: Либідь, 1993. 336 с.

11. Білодід І. К. Сучасна українська мова. Морфологія. К.: Наукова думка, 1969. 584 с.
12. Бондарук Л. В. Мовно-виразові засоби реалізації мотиву часу у романі Марселя Пруста “Du côté de chez Swann” та його перекладах. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство*. 2011 Випуск 24. Ч. 2. С. 416-422. URL: <http://dspace.nbuu.gov.ua/handle/123456789/71676> (дата звернення 08.12.2020)
13. Боса Т. С. Художній переклад у сучасному мовознавстві. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки*. 2010. № 11. С. 5-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvpupu_2010_11_4 (дата звернення 08.12.2020)
14. Верховцова О. М. Особливості французьких фразеологізмів з топонімічним компонентом. *Наукові статті кафедри іноземних мов. Національний авіаційний університет*. 2018. 9 с. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/39658> (дата звернення 08.12.2020)
15. Верховцова О. М. Проблема еквівалентності в юридичному перекладі. *Наукові статті кафедри іноземних мов*. 2016. С. 1-10. URL: <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/38183> (дата звернення 08.12.2020)
16. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). М.: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.
17. Влахов С. И., Флорин С. П. Непереводимое в переводе. М.: Международные отношения, 1980. 343 с.
18. Волох О. Т., Чемерисов М. Т., Чернов Є. І. Сучасна українська літературна мова. Морфологія. Синтаксис. К.: Вища школа, 1989. 334 с.
19. Гак В. Г., Григорьев Б. Б. Теория и практика перевода. Французский язык. М.: Интердиалект+, 2003. 456 с.
20. Гапоненко Л. П. Переклад і нормативні аспекти перекладу. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2015. № 13. С. 51-56. URL:

<https://doi.org/10.31812/filstd.v13i0.248> (дата звернення 08.12.2020)

21. Гегель Георг В. Ф. Сочинения в 14 томах. Том 12. Лекции по эстетике. Книга первая. М: Государственное социально-экономическое издательство. 1938. 494 с.
22. Голубенко Н. І. Засади концептуального аналізу в перекладознавстві. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2015. № 3. С. 67-71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvddpufm_2015_3_12 (дата звернення 08.12.2020)
23. Горпинич В. О. Морфологія української мови. К.: Академія, 2004. 336 с.
24. Денисюк Н. Р., Савчин Т. О. Переклад в контексті жанрової проблематики. *Studia Methodologica*. 2015. № 40. С. 329–332. URL: http://catalog.library.tnpu.edu.ua:8080/library/DocDescription?doc_id=604792 (дата звернення 08.12.2020)
25. Дудніков М. О. Основні літературознавчі концепції жанру «роман» у контексті генези. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2012. № 8. С. 169-188. URL: <https://doi.org/10.31812/filstd.v8i0.628> (дата звернення 08.12.2020)
26. Засекіна Л. В., Засекін С. В. Вступ до психолінгвістики. Навчальний посібник. Острог: Нац. ун-т «Острозька академія», 2002. 168 с.
27. Затонский Д. В. Искусство романа и XX век. М.: Художественная литература, 1973. 536 с.
28. Згурська В. Г. Структурно-семантичні характеристики юридичної термінології англійської мови у рамках україномовного перекладу. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Сер.: Лінгвістика і літературознавство: Міжвуз. зб. наук. ст.* 2010. Випуск 23. Ч. 2. С. 535-542. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/38078> (дата звернення 08.12.2020)
29. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англомовних перекладів української прози). Львів: Вид-во при ЛНУ, 1989. 216 с.

30. Іваненко К. В. Специфіка перекладу художнього тексту. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*. 2011. Випуск 22. С. 116-120. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkyu_2011_22_21 (дата звернення 08.12.2020)
31. Ісаєва О. О., Клименко Ж. В., Мельник А. О. Зарубіжна література 10 клас. Профільний рівень. К.: Оріон, 2018. 304 с.
32. Калашник В. С. Образно-сміслова єдність як засіб і знак у поетичній мовній картині світу. *Людина та образ у світі мови: вибрані статті*. 2011. С. 152-162.
33. Кисільова Я. В. Проблема збереження колориту при перекладі національно-специфічних слів (на прикладі поняття реалія). *Українська Орієнталістика*. 2009-2010. Випуск 4-5. С. 70-75. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/6592> (дата звернення 08.12.2020)
34. Кірко́вська І. С. Формування образу часу в системі французької мови згідно з теорією психосистематики. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2015. № 18. Том 2. С. 50-53. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v18/part_2/16.pdf (дата звернення 08.12.2020)
35. Коваль Я. Г., Чередниченко О. І. Теорія і практика перекладу. Французька мова. Київ: Либідь, 1995. 320 с.
36. Козак Л. В. Переклад як вид мовленнєвої діяльності. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2018. № 17. С. 239-248. URL: <https://doi.org/10.31812/filstd.v17i0.191> (дата звернення 08.12.2020)
37. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) М.: Высшая школа, 1990. 253 с.
38. Корман Б. О. Изучение текста художественного произведения. Учебное пособие. М.: Просвещение, 1972. 113 с.
39. Латышев Л. К. Курс перевода: эквивалентность перевода и способы ее достижения. М.: Международные отношения, 1981. 249 с.

40. Левицкая Т. Р., Фитерман А. М. Проблемы перевода. М.: Международные отношения, 1976. 208 с.
41. Левицкая Т. Р., Фитерман А. М. Теория и практика перевода с английского языка на русский. М.: Из-во литературы на иностранных языках, 1963. 264 с.
42. Лопатникова Н. Н., Мовшович Н. А. *Lexicologie du français moderne*. Издание 2-е. М.: Высшая школа, 1971. 232 с.
43. Марсель Пруст. *На Сваннову сторону*. Харків: Фоліо, 2009. 380 с.
44. Миньяр-Белоручев Р. К. Теория и методы перевода. М.: Московский Лицей, 1996. 298 с.
45. Морен М. К., Тетеревникова Н. Н. *Stylistique française*. Стилистика современного французского языка. М.: Высшая школа, 1970. 260 с.
46. Николина Н. А. Филологический анализ текста: учебное пособие. М.: Академия, 2003. 256 с.
47. Никонова М. Н. Теория текста: учебное пособие. Омск: Изд-во ОмГТУ, 2008. 240 с.
48. Ніколенко О. М., Орлова О. В., Ковальова Л. Л. *Зарубіжна література 10 клас. Стандартний рівень*. К.: Грамота, 2018. 208 с.
49. Подгайская И. М. Лексические и грамматические проблемы перевода. Учебное пособие. Донецк: ДонНУ, 2019. 149 с.
50. Попко І. А. Специфіка перекладу французької науково-технічної патентної літератури. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2017. Випуск 29. Ч. 2. С. 121-123. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2017_29%282%29_36 (дата звернення 08.12.2020)
51. Ревуцька С. К., Жужгіна-Аллахвердян Т., Введенська В., Остапенко С. А., Удовіченко Г. М. Особливості художнього перекладу: граматичний аспект: монографія. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2018. 116 с.
52. Реформатский А. А. Введение в языковедение: Учебник для вузов. 5-е изд. М.: Аспект Пресс, 2004. 536 с.

53. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. М.: Международные отношения, 1974. 216 с.
54. Ситнікова О. В. Формально-граматичні та семантико-синтаксичні особливості нефінітних форм дієслова у французькій та українській мовах. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2014. Випуск 4. С. 229-234. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/olinv_2014_4_55 (дата звернення 08.12.2020)
55. Сінченко Є. І. Типологія дієприкметників та дієприкметникових зворотів у рамках проблем їх перекладу (на матеріалі французької, іспанської та української мов). *Волинський національний університет імені Лесі Українки*. 2012. С. 3. URL: <https://core.ac.uk/display/153578972?recSetID> (дата звернення 08.12.2020)
56. Сіняговська І. Ю. Визначення та класифікація перекладацьких трансформацій у процесі художнього перекладу тексту. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]*. Сер.: Філологія. Мовознавство. 2014. Випуск 209. С. 89-93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufm_2014_221_209_20 (дата звернення 08.12.2020)
57. Стецик М. С. «Прикрі несподіванки» мовної спорідненості і художній переклад. *Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2015. № 13. С. 355-364. URL: <https://doi.org/10.31812/filstd.v13i0.291> (дата звернення 08.12.2020)
58. Федорів М. Л. Художній переклад: Проблеми відтворення авторського задуму (на прикладі роману «Полтва» Р. Андріяшика). *Наукові записки. Філологічні науки/Національний університет "Києво-Могилянська академія"*. 2008. Том 85. С. 72-74. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/6055> (дата звернення 08.12.2020)
59. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы). Учеб. пособие. 5-е изд. М.: Филология Три, 2002. 416 с.

- 60.Чепурна О. В. Лігвостилістичні аспекти перекладу текстів художньої літератури. *Вісник Львівського університету. Серія: Іноземні мови.* 2014. Випуск 22. С. 176–180. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_in_mov_2014_22_26 (дата звернення 08.12.2020)
- 61.Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика. Учебник. М.: Воениздат, 1973. 280 с.
- 62.Шемуда М. Г. Художній переклад як важливий чинник міжкультурної комунікації. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Серія: Філологічні науки.* 2013. Кн. 1. С. 164-168. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2013_1_33 (дата звернення 08.12.2020)
- 63.Яшина Н. К. Учебное пособие по письменному переводу. Владимир: ВлГУ, 2016. 152 с.
- 64.Proust, Marcel. *Du côté de chez Swann.* Montréal: Phidal classique français, 1995. 441 p.
- 65.Puttenham, George. *The Arte of English Poesie.* London: Alex. Murray & son. 1589. 320 p. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/5311> (дата звернення 08.12.2020)
- 66.Stendhal. *Le rouge et le noir.* Paris: Garnier Frères, 1955. 512 p.
- 67.Wuilmart, Françoise. La traduction littéraire: source d'enrichissement de la langue d'accueil. *Revue des Littératures de l'Union Européenne.* 2006. № 4. P. 141-150. URL: http://www.rilune.org/index.php?option=com_content&view=article&id=58:la-traduction-litteraire-source-d-enrichissement-de-la-langue-d-accueil&catid=19&Itemid=106 (дата звернення 08.12.2020)

RÉSUMÉ

Thèse - 71 pages, 67 sources.

Objet de la recherche: formes grammaticales et constructions dans le roman "Du côté de chez Swann".

Objectifs: définition et analyse des transformations grammaticales pendant la traduction du français en ukrainien.

Principes théoriques et méthodologiques: travaux théoriques de Barkhudarov L. S., Fedorov A. V., Retsker J. I., Levitskaya T. R., Schweitzer A. D., Komisarov V. N., Fiterman A. M., Bakhtine M. M. et le roman "Du côté de chez Swann" de Marcel Proust et sa traduction en ukrainien (Anatol Oleksiyovych Perepadya).

Les résultats obtenus: Le traducteur du roman "Du côté de chez Swann" de l'écrivain Marcel Proust Anatol Oleksiyovych Perepadya a utilisé un grand nombre de transformations grammaticales. Premièrement, les transformations au niveau de la syntaxe, qui visent à remplacer des phrases de subordination, coordination et juxtaposition par un autre type. Et aussi le changement du syntagme français par une phrase ukrainienne et vice versa. Pour créer une traduction plus adaptée au lecteur national, le traducteur a changé les parties du discours, les temps des verbes et les nombres de noms. La transformation d'un nombre de noms a eu lieu non seulement dans le cas où un certain nom dans une langue n'a qu'une seule catégorie de nombre: singulier (*singularia tantum*) ou pluriel (*pluralia tantum*). Habituellement, la négation française est transmise sous forme de mot antonyme. Quant aux phrases infinitives et aux constructions factitives qui sont absentes dans la langue ukrainienne, elles sont transmises à l'aide de formes simples de verbes, d'autres parties du discours ou de verbes en forme personnelle.

Mots-clés: *transformations grammaticales, subordination, coordination, syntagme, singularia tantum, pluralia tantum, infinitif, antonyme.*

